

Sınıf Hareketinde

YÖN

sayı: 3 yıl: 1
mayıs- haziran '95

50.000 TL (KDV dahil)

**krizden
kutuplaşmaya**

Sendikalar Nasıl Denetlenir?

"Demokratikleşme" paketinden
sendikalara çıkanlar
(Sf. 4)

Çanlar Kimin İçin Çalıyor?

Sıcak Haziran öncesinde kamu
çalışanları
(Sf. 5)

Irak Operasyonu:

Dimyat Yolunda

Amerikancı çözümde barış yok
(Sf. 6)

Ekolojik Yıkım

Karşılaştırmalı bir siyasal yaklaşım
(Sf. 18-19)

Globalleşme

Yeni Dünya Düzeni

Sermaye egemenliği yeniden
şekilleniyor
(Sf. 20-21)

Hindistan

"Sendika Bizim Anamız"

Bağımsız sendikal deneyimler
(Sf. 22-23)

DOSYA

Şimdi Sendika Neye Yarar?

İşçi sınıfının parçalanması ve sendikalar
(Sf. 10-11)

Kadın Emegi

Uluslararası cinsiyetçi işbölümü
(Sf. 12-13)

İşsiz Ama Güçsüz Değil!

İşçi sınıfının işsiz parçası
(Sf. 14)

Emekliler de Sendikalaşır

Yaşamın tüm zamanlarında
örgütlenme
(Sf. 15)

İnformel Sektör

En'formel' Sektör

İstisna değil kural
(Sf. 16-17)

krizden kutup

Ağrılığını gençlerin oluşturduğu öfkeli ve yoksul kalabalıklar 1 Mayıs alanını doldururken, yaşlı bir sosyalist, şaşkınlık ve mutluluk dolu bir ifadeyle: "Bunu beklemiyorduk. Çünkü bu insanları tribünlerde ve gürültülü araç konvoylarında görmüyorduk. Yok sanıyorduk. Varlar ve buradalar" diyordu.

Sendikalar ve demokratik kitle örgütleri, 1 Mayıs öncesinde bir kaç yıldır süren gerilemenin etkisi altındaydı. Kutlama törenlerini hazırlayan örgütlerin yöneticileri, 1 Mayıs kutlamalarına katılımın önceki yıllara oranla oldukça düşük bir düzeyde gerçekleşeceği kanısındaydılar.

Emeğe Saldırı: Devlet Politikası

Oysa geçtiğimiz yıl içinde büyüme hızı %6, nüfus artışıyla birlikte adam başına ortalama gelir %7.7 oranında düşmüş, milli gelir %26, adam başına milli gelir ise %27 oranında gerilemişti. Bu rakamların gündelik yaşamdaki anlamı, imalat sanayindeki ücretlerin bir yıl içerisinde dolar bazında %52 gerilemesi, buna karşılık, özel sektör fiyatlarının enflasyonu %130'lara yükseltecek ölçüde fırlatılmasıydı. Yani genel göstergeler şiddetli bir krizi gösteriyor, ama sermaye krizden karlı çıkıyordu.

Artık kriz dönemlerinde yükü emekçilerin sırtlanacağı "Yargıtay kararıyla" kesinleştirilmişti. Geçtiğimiz günlerde verilen, "ekonomik zorunluluklar nedeniyle sözleşmede öngörülenden düşük oranda zam yapılabilir" biçimindeki Yargıtay kararı ile işçilerin yaptıkları sözleşmelerin yasal bir güvencesinin bulunmadığı, en yüksek yargı organının kararıyla ilan edilmişti.

Böylece emekçileri hedefleyen genel saldırı açık bir "devlet politikası" halinde somutlaştı. Emekçi örgütleri ise, emekçi sınıfa yönelik saldırının bir devlet politikası olduğunu ya kavramıyorlar ya da görmezden geliyorlardı. Sendikalar, anti-kriz politikalarını, "fedakarlık", "yükün adaletli paylaşımı" gibi kavramlarla tartışıyorlardı. Sendikaların "çaresizliği" de açıklamasını işte tam burada buluyor. **Bu örgütler kendilerini birer pazarlık örgütü olarak görüyorlar. Oysa ortada pazarlık masası yok!** Ortada pazarlık masası olmayınca da, pazarlıkçı yalnızca kendi kendine gelin güvey oluyor.

Politik Mücadele: Sınıf Mücadelesinin Öne Çıkan Yüzü

Sendikalar sermayenin çıkardığı bugünkü kavganın kurallarına ayak uyduramıyor. Çünkü, birer pazarlık örgütü olarak ufukları, pazarlık yetkisi almak ve toplu pazarlıkta taraf olarak tanınan işçilerin gücünü sözleşme pratiği içinde örgütlemek ve harekete geçirmekle sınırlı.

Oysa sermaye kendi saldırısını, tüm bir işçi sınıfı, tüm bir ekonomi ve tüm bir toplum düzeyinde örgütüyor. **Sermaye, sendikal mücadele alanındaki üstünlüğünü, sendikal örgütlenmenin etkin olarak örgütlendiği alandan çok, örgütlenmediği alanda kazanıyor.** Yeni bir emek rejiminin oluşturulması için yürütülen saldırı, sadece sendikal işçileri ilgilendirmiyor, daha çok sendikasız işçilerin sorunu. Rakamlar ortada: Türkiye'de toplu sözleşme yapabilen işçi sayısı 1 milyon 200 bin. Kayıtlı işçi sayısı 4 milyon. Buna 4 milyon dolayında kayıt dışı işçiyi eklediğimizde, 8 milyon işçinin 6.5 milyonunu sendikasız işçiler kitlesinin oluşturduğu görülüyor. Ve gerçekte kapının eşliğinde duran vahşi kapitalizme özgü yeni emek rejiminin en çok etkileyeceği emekçiler de bunlar. Bu yüzden, sendikaların emek karşıtı politikalara verdikleri yanıtlar kendi üyelerinden çok, sendika üyesi olmayan hatta sürekli bir işte dahi çalışmayan "en alttakiler"i etkiliyor.

Yeni bir emek rejiminin kuruluşu süreci, **toplumun tüm emekçi katmanlarını ve emekçi yaşamının bütün yönlerini** içine alan bir süreç. Bu sürecin sendikaların **mevcut üye kitlesi** ile sınırlı bir biçimde ve düzenin kuralları içinde karşılanabilmesi mümkün değil. Dolayısıyla **sendikalar artık bugüne kadar var oldukları biçimde varlıklarını sürdürmez.** Bu ise işçi sınıfını bağımsız bir toplumsal muhalefet hareketi halinde örgütlemek anlamına geliyor.

Politik mücadele "gökten yere iniyor", işçilerin basit, gündelik talepleri için örgütlenmesi, politik bir örgütlenme ve mücadelenin konusu

aşmaya

haline geliyor. Bu durum, sendikaları, birbirine taban tabana zıt bir ikilemele yüzyüze bırakıyor.

Bunlardan birincisi: çıkarları işçi sınıfının genel kitlesinden farklılaşmış ayrıcalıklı bir işçi kastının örgütü olmaktır.

İkincisi ise; asgari ücretle, iş güvencesinden yoksun, sigortasız ve sendikasız çalışan işçi sınıfının büyük kitlesinin çıkarlarını öne alan ve bu kitleyi harekete geçirmeyi etkinliğinin merkezine koyan bir sınıf örgütü olmaktır. En alttaki "ayrıcalıksız" işçi kitlesinin biriken öfkesi de bu tür bir yaklaşıma toplumsal temel sunuyor.

Doğa Boşluk Tanmaz!

Sermayenin bu günkü saldırısından en çok etkilenen kesimleri, "ayrıcalıksız", yani sendikasız işçilerden oluşan "çoğunluk" oluşturuyor. Küçük ve orta ölçekli işletmelerde kısa aralıklarla iş değiştirerek çalışan, bu genç işçi kitlesi, geleneksel sendikal hareket tarafından hem kavranamamakta, hem de kavranmaktan kaçınılmakta.

Ancak, "doğa boşluk tanımaz!". Ağır bir sömürüye maruz kalan bu işçi kitlesi, tepkilerini ifade edecek kanalların ciddi bir arayışı içerisinde. Bugüne dek bu arayışını apolitik sokak çetelerinden, faşist grupçuklara, radikal islamcı çevrelere dek uzanan düzen-ıç/yanlısı biçimleri öne çık(arı)lmıştı. Ama Gazi, Ümraniye ve son olarak da Nuretepe olaylarıyla görüldü ki, işçi sınıfının alt katmanlarına doğru inildikçe, tepkinin karakteri de sağdan sola doğru bir kayma eğilimi gösteriyor.

İşte 1 Mayıs alanlarına yansıyan canlılığın arkasında da bu kesim bulunuyordu. Devrimci grupların pankartlarının arkasını, genç işçi/işsizleri dolduruyordu. Bu, işçi sınıfı saflarında yaşanmakta olan bir kaynaşmanın göstergesi. İşçi sınıfının bugüne dek öne çıkmamış olan bu kesiminin toplumsal bir muhalefet gücü olarak kendisini hissettirmeye başlaması üzerinde dikkatle durulmalı.

Soru şudur: bu "ayrıcalıksız" işçiler **basit ve doğrudan** tepkilerini ifade etmek için **önce** niçin bu amaçla kurulmuş örgütlere (sendikalara, derneklere vb.) yönelmiyor ve niçin kitlesel muhalefet eğilimlerini devrimci/radikal sol gruplar bünyesinde ifade etmeye daha yatkın görünüyor.

"Kitaba uymayan" bu toplumsal davranış eğilim belli başlı iki temel üzerinde gelişiyor: **Birincisi:** İşçi sınıfının gündelik istem ve gereksinimleri ile orta ve uzun vadeli istem ve gereksinimleri arasındaki açığı sermayenin topyekün saldırısı nedeniyle kapanıyor. Yani kitle örgütleri **devrimci** olabildikleri ölçüde, işçilerin tepkilerini yanıtlayabilecekler.

İkincisi: Dev boyutlara ulaşan işsizlik ve sanayi üretim temelini zayıflığı, geleneksel örgütlenme biçimlerinin işçi sınıfının örgütlenmesinin genel modeli olmasına izin vermiyor. Giderek daha ağır sömürü koşullarıyla yüzyüze gelen "ayrıcalıksız"lar kitlesinin, tepkilerini, geniş bir hareket alanına sahip, militan, herhangi bir mesleğe, işyerine, ya da iş koluna bağlı kalmadan etkinlik gösterebilen örgütlerde ifade etmeye yönelmelerinin nesnel temeli de bu gerçekte saklı. Şimdiye dek bu özellikler, mücadeleyi güçten düşüren temeller olarak değerlendirilirdi. Ne oldu da şimdi bu aynı özellikler ciddi bir muhalefet potansiyeline temel oluşturuyorlar?

Yanıt basit: Sermayenin genel saldırısı artık bir toplumsal kutuplaşmaya yol açıyor. Sermaye ile işçi sınıfı arasındaki çelişkinin bugünkü şiddeti, **militan** bir kitle muhalefeti halinde **örgütlenebilecek** emekçi güçlerini toplumsal mücadele sahnesine çıkartıyor. Bu güçler, işçi sınıfının geleneksel olarak örgütlü olmayan kesimleri. Ama yine bu güçler, işçi sınıfının, toplumsal müttefikleri (köylülük ve küçük burjuvazi) ile en geniş kaynaşma içinde olan en geniş kesimi. Dolayısıyla şimdiki toplumsal kutuplaşma eğiliminin kendisini, alışageldiğimiz "akıllı ve akılcı" biçimler içerisinde ifade etmemesi, onun bir zayıflığı olarak değil, devrimci enerjisinin gücü olarak değerlendirilmelidir.

EKONOMİK SOSYAL KONSEY

Başbakanlık'tan 17 mart 1995 tarihinde yayınlanan bir genelgeyle "Ekonomik ve Sosyal Konsey" (ESK) adı altında bir yapılanmaya gidildiği bildirildi. Bu genelgeyle, daha önceleri tartışmaya konu olan ESK'nin kurulduğunu öğrenmiş olduk.

ESK'nin kuruluş amacının anlatıldığı bölümlerde, Avrupa Topluluğu'na entegrasyon çalışmaları çerçevesinde ESK'nin bir zaruret olduğu belirtildikten sonra şöyle deniyor: "Devlet, işçi, işveren ilişkilerinde düzenli ve kalıcı barış ve milli uzlaşma ortamının sağlanmasını araştırmak, verimlilik, istihdam, işsizlik ve gelirler gibi konularda hükümete istişari nitelikte görüş vermek, konuyla ilgili mevzuatı hazırlamak..."

Yine Genelgeye göre, ESK'nin bileşimi şu şekilde olacak: Başbakan veya atadığı bir bakanın başkanlığında;

- Maliye Bakanı
- Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı
- Başbakan'ın görevlendireceği 2 bakan
- Başbakanlık müsteşarı
- DPT Müsteşarı
- Hazine Müsteşarı
- Dışticaret Müsteşarı
- Devlet Üstatistik Enstitüsü Başkanı
- Merkez Bankası Başkan
- Üye bakanlıkların müsteşarları
- YÖK'ü temsilen iki üye
- Borsalar Birliği'ni temsilen iki üye
- TİSK'i temsilen bir üye
- İşçi sendikalarını temsilen, en çok üyeli konfederasyondan, iki üye
- Ziraat Odaları Birliği'ni temsilen bir üye
- Esnaf ve sanatkarlar Konfederasyonundan bir üye

Genelgenin başlangıç bölümünden anlaşılacağı üzere ESK'nin kurulmasını gerekli kılan iki temel neden bulunuyor. Bunlardan ilki, "ekonomik istikrar ve sosyal mutabakat"ı birarada gerçekleştirmek ve Gümrük Birliğine gidilen bir dönemde, ILO'nun 144 sayılı sözleşmesi gereği, gerekli yasal prosedürlerin yerine getirilmesi bağlamında emek-sermaye ilişkilerinde daha modern biçimlere gidildiği hususunda uluslararası diplomasi (özellikle AB süreci) açısından zorluk çıkarmayacak düzenlemelerin yapılması.

AB için gerekli Yıllık enflasyonun 3 haneli rakamlara ulaştığı, devletin sosyal yanlarının tasfiye edildiği ve yoksullaşmanın hızla yaygınlaştığı bir ülkede ekonomik istikrarın, krizin faturasının emekçilere çıkartılması; toplumsal mutabakatın ise emekçilerin başkaldırmaması için "ikna" edilmesi anlamına geleceği açık olsa gerek.

Özellikle 22 üyeli Konsey'de 15 üyenin hükümet ve bürokrasiye ayrıldığı; "sivil" örgütlenmelerden 7 üye bulunurken bunlardan sadece 2 üyenin (Bu iki üyenin de TÜRK-İŞ'ten gelmesini garanti altına almak için genelgeye "en çok üyeye sahip konfederasyon ibaresi konmuş) işçi temsilcilerine ait olması işçilerin ESK'da temsil edilmesinden çok "teslim" alınmasının amaçlandığını ortaya koyuyor.

Diğer yanda ise ESK'nin işlevinin "hükümete istişari nitelikte görüş vermek" olarak sınırlanması aslında bu kurumun vitrin oluşturmaktan öteye gitmeyeceğini gösteriyor. Tüm makro planların IMF ve Dünya Bankası tarafından belirlendiği ülkemizde bu tür kurumlara fazla bir iş düşmeyeceğini söylemeye gerek dahi yoktur.

Ancak özelleştirme ve kriz politikalarının ortaya çıkaracağı toplumsal sonuçlara karşı emekçilerin tepkilerini frenlemek açısından ESK'nin "toplumsal barış" çağrılarının yaratacağı kafa karışıklığı hesaba katılmalıdır.

devlet

barış

buyurdu

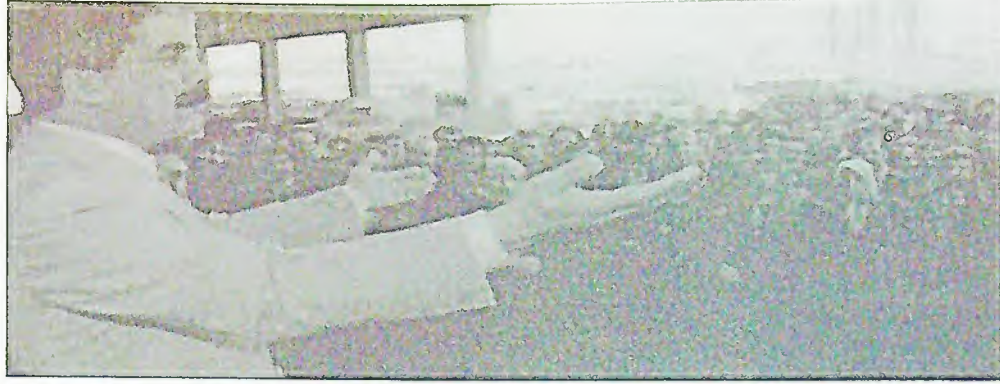

hava işçisi kışkacıta

Türk Hava Yolları ve Havaş'ta başlayan toplu iş sözleşmelerinin anlaşmazlıkla sonuçlanması üzerine grev kararı alındı. Bakanlar Kurulu'nun "milli güvenlik" gerekçesiyle THY grevini ertelemesi Havaş grevcilerini moral olarak olumsuz etkiledi. 60 günlük sürenin ardından sorunun çözümü YHK'ye devredildi. Ancak YHK'nin yapısı gözönüne alındığında işçiler lehine bir kararın çıkmasını beklemek olası değildir.

Havaş grevinin yalnız bırakılması ve arkasından sendika başkanı Atılay Ayçin'in apar topar cezaevine atılması bu grevin önemine dikkat çekiyor. İktidarın ve sermayenin IMF direktifleri doğrultusunda emekçilere yoğun saldırılar başlattığı bu dönemde, işçilerin hak alma grevlerinden başarısız olarak çıkması için kural tanımaz bir tavır sergileniyor.

Sözleşme görüşmeleri sırasında, kamuoyu nezdinde, ücret üzerindeki tartışmalar öne çıkarken, görüşmelerde asıl anlaşmazlık konularının başında iş güvencesi ve diğer sosyal haklara dönük olan maddeler geliyordu.

Hava-İş'in Disiplin Kurulu'nda işçi tarafının etkinliğinin artırılması ve İş Kanunu'nun 17/2 maddesi dışındaki bütün işten çıkarmaların Disiplin Kurulu kararı ile gerçekleşmesine ilişkin talebi anlaşmazlık konularından biri. Yıllık ücretli izinler konusunda, işveren tarafının 94'ten sonra işe girenler için, kanunda belirtilen süre ile sınırlandırmaya gitmek istemesi bir diğer anlaşmazlık konusu iken pazar günleri çalışmaları karşılığı

ödenen fazla mesai ücretlerinin yerine normal işgünü üzerinden ödeme yapmak istemesi de başlıca anlaşmazlık konularından.

Hava-İş sendikası, üyesi işçilerle birlikte bir direniş çizgisi oluşturmaya çalışıyor. 3 Nisan'da gerçekleşen protesto yürüyüşü ve oturma eylemi tek başına başarılı gibi dursa

diğer emekçi kesimlerin etkin desteği olmasızın başarılı bir sonuç almaya destek olamıyor. Türk-İş'in kendi üyesi Hava-İş'e destek vermemesi ise işçiler açısından durumun ne kadar "vahim" olduğunu gösteriyor.

Sendikal hareketin, sermaye düzeninin bu açık saldırısı karşısında mücadele politikalarını netleştirmesi önemli bir görev olarak durmaktadır. 1993 yılında, İstanbul Sepetçiler Kasrı'nda yapılan bir toplantıda, DISK ve TÜRK-İŞ'in de üyesi olduğu İCF-TU'nun Genel Sekreteri Enzo Frizo'nun sözleri hep hatırlanmalıdır: "... Köklerimizden dönmeli, mücadeleyi yeniden öğrenmeliyiz. Atalarımızın yaptığı mücadeleden çok daha ağır bir mücadele dönemi açılmış bulunuyor..."

olduğunu Yargıtaya kabul ettiren işçi sınıfı, şimdi aynı Yargıtayın toplu vizite eyleminin tazminatsız işten çıkarmayı gerektirecek bir durum olarak değerlendiren kararıyla karşışarşıya.

Benzer biçimde, kamu işçilerinin geçen dönemde toplu sözleşmelerinden kaynaklanan alacaklarının ödenmesi karşısında, Yargıtay, ekonomik zorluklar yaşanan bir dönemde toplu sözleşme hükümlerinin askıya alınabileceğine dair karar alabiliyor. Aynı Yargıtay Tüm Haber Sendikasının kapatılmasına karar veriyor.

Bugün 600 bin kamu işçisinin toplu sözleşmesi sürüyor. Bu sözleşmelerde neler tartışılıyor? Bu konuda ayrıntılı bilgi bulunmasa da bu sözleşmelerin kamu sektöründe sendikal hareket açısından bir dönüm noktası olduğunu herkes biliyor. Çünkü bu sözleşmelerde "sıfır zam" ve özelleştirme birlikte gündeme geliyor. Hükümetin kamuda sıfır zam dayatması içinde olacağı şimdi-

den görülebiliyor. Bununla birlikte bugüne kadar bekletilen özelleştirmelerin bu sözleşme döneminde hızla uygulamaya sokulması söz konusu.

Bununla birlikte TÜRK-İŞ'in yöneticilerinin sendikal düzeylerden bağımsız olarak bu sözleşmeleri bağitleme çabası sendikaları işçilerden tümüyle koparmayı amaçlıyor. Havaş grevi sürerken Başkan Atılay Ayçin'in apar topar cezaevine atılması iktidarın işçi sınıfının hak mücadelesi konusunda her türlü yola başvuracağını gösteriyor.

Bu arada, TBMM Anayasa Komisyonu'nun, Anayasa'nın 51. maddesini "Çalışanlar ile emekliler ve işverenler...izin almaksızın sendikalarını ve bunların üst kuruluşlarını kurma hakkına sahiptir..." biçiminde değiştirmesi, önemli bir gelişme olarak dikkate alınmalıdır.

Evet, bu artık işçi kavramının yerini çalışanlar kavramının aldığı ve emeklilerin de artık sendikalaşabileceğinin ilk habercisi. Bu çalışma Haziran ayındaki ILO toplantısına yönelik bir egemen sınıf taktiği olarak görülebileceği gibi, toplumsal muhalefetin durdurulamayacak örgütlenmesinin denetiminin elde tutulma çabası olarak da görülebilir.

Kısaca, sendikal alana ilişkin ciddi dolaplar dönüyor ama bunlar nedir kesin olarak bilinmiyor. Bilinen tek şey, bazı "sendikacıların" da bu dolapların dönmesine yardımcı oldukları. Fakat onların bile kestiremeyecekleri bir şey var. O da onbinlerce işçinin, "Yeter artık!" deyip sokağa dökülmeleri ihtimali. Hiç de yabana atılmaması gereken böyle bir gelişme, dönen bütün dolapları durdurabilir. Yapılması gereken bu gelişmeye omuz verilmesidir.

Sendikal alanın kronik sorunu haline gelmiş olan demokratikleşme beklentisine meclisin verdiği yanıt, sendikal mücadele alanının biraz daha zapturapt altına alınma çabası şeklinde oldu. Genel Kurulların 4 yılda bir yapılması; konfederasyonların sendikalar üzerindeki denetimini kaldırmayı amaçlıyor. Yönetimlere oturanlar, dört yıl boyunca denetlenmeden sınıf uzlaşmacısı politikalarla işçi sınıfını örgütlü mücadeleden alıkoyarken konfederal merkezlerin yapıcılarından da kurtuldular. Demokrasi Platformunda asgari talepler düzeyinde ortak davranan konfederasyonlar, üye sendikaları demokratik istemler için harekete geçiremeyecek.

Bu değişikliklerle Türk-İş'e bağlı onlarca sendika yöneticisi daha yıllarca koltuklarını koruma imkanı buldu. Az sayıda da olsa HAK-İŞ ve TİSK yöneticilerinin de yararlandığı bu yasadan yararlanma gereksinimi olmayan tek konfederasyon DISK. 2822 sayılı Grev ve Toplu Sözleşme yasasındaki anti demokratik uygulamalar dururken bu tür değişikliklerle avutmalara sessiz kalınması "bazı" sendikacıların kendilerine yapılan 4 dört dönemden fazla yöneticilik yapmalarını sağlayan yasal "kıyak" karşısında ne verdikleri sorusunu akla getiriyor.

Sendikal hareket varolma yokolma noktasına doğru ilerliyor. Sadece uygulama alanında değil, hukuk alanında da işçi sınıfının sendikal haklarına yönelik baskılar söz konusu. 1989 bahar eylemleri sırasında toplu vizite eyleminin yasal

sendikalar nasıl denetlenir

20 nisan ve sonrası

çanlar kimin için? çalıyor

Başarısızlık öğreticidir. Kamu çalışanlarının sendikâl mücadelesinde 20 Aralık eylemi sonrasında ardarda gelişen olaylar ve tartışmalar hareketin sorunlarını oldukça acı bir biçimde gözler önüne seriyor. Merkezi Kurultay, 18 Mart eyleminin "yurtseverlik gereği" ertelenmesi. KÇSKK'nın çeşitli olumsuz toplantıları bu gelişmeleri izledi. Son olarak 20 Nisan işbirlikçi eylemi kamu çalışanları hareketinin yaşadığı sorunları açığa çıkardı. Eylem, hareketin yaşadığı karmaşayı, gerilemeyi ve politikasızlığın doğurabileceği sonuçları gösterdi.

20 nisan amaçları ve taleplerinin taşıdığı netlik, katılım düzeyi ve eylemin toplumsal etkisi bakımından 20 Aralıktan oldukça geride kaldı. Eylem, kamu çalışanları sendikaları içinde özellikle Ener-Sen, BTS, Tüm Haber-Sen, Tüm Sağlık-Sen ve Tüm Maliye-Sen gibi kamu çalışanları hareketinde son zamanlarda motor bir rol alan sendikalar ve bu sendikaların örgütlendiği işkollarında başarıyla gerçekleştirildi. Özellikle Ener-Sen, BTS ve Tüm Haber-Sen, Türkiye çapında üyelerini ve işyerlerindeki diğer işçileri harekete geçirme noktasında başarıya ulaştılar ve kendi işkollarında neredeyse doruk noktasına vardılar.

Diğer kamu çalışanları sendikaları ve bugüne kadar hareketin asıl gövdesini oluşturan Eğitim-Sen ve Tüm Bel-Sen gibi sendikalar çekinik ve insiyatifsiz kaldılar. (Eğitim-Sen eyleme katılmayacağını açıklarken, Tüm Bel-Sen son aylarda, iç ve dış nedenlerle yaşadığı erimenin sonuçlarını bu eylemde de gördü.) Eylemle yönelik KÇSKK metinlerinde ise bir amaç belirsizliği ve karmaşası, eylem sonrasında ilişkin bir ne yapacağını bilememe hali kendini hissettirdi.

Öncelikle kamu çalışanları sendikâl hareketinin içine girdiği grevli-toplu sözleşmeli sendikâl hakların fiilen kazanılması ve uygulanması süreci sık sık vurgulanmakla birlikte halen bu sürecin bilincine varılmadığı görülmektedir. Özellikle işyerleri ve iller düzeyinde işverenle yapılan, çeşitli sosyal hakların

kazanılmasını ve yerel çalışma düzenine ilişkin düzenlemelerin yapılmasını sağlayan sözleşme niteliğindeki adımların atılmasından (Ener-Sen'in, Tüm Maliye-Sen'in ve BTS'nin son dönemdeki çeşitli kazanımları örnek gösterilebilir) başladığı anlaşılabilir bu dönemin bilinci henüz yerleşmemiştir. Bu süreç kamu çalışanlarının doğrudan mücadeleleri sonucu başlamış ve devlet bu noktaya getirilmiştir.

İkinci olarak konfederasyonlaşma tartışmaları, giderek mücadele sorunlarından kopuk bir tarzda ele alınmakta, sendikâl mücadele süreçlerinin giderek dağılmaya ve sendikaların birlikte hareket etme zeminlerinin zayıfladığı bir ortamda konfederasyonlaşma süreci bir ayrışma süreci haline gelmenin işaretlerini vermektedir.

Bu süreç, aynı zamanda devletin yeni bir emek rejimini örgütlediği koşullarda yaşanmaktadır. Kamu çalışanları da bu "düzenleme" alanına dahil. Son olarak Yargıtay Hukuk Dairesi'nin Tüm Haber-Sen için aldığı ve diğer kamu çalışanları sendikaları içinde örnek olarak kullanılacak "memurlar sendika kuramaz" biçimindeki kararlar, Meclis gündemindeki Anayasa değişiklikleri, özelleştirme vb. gibi önemli gündemler bu "yeniden düzenleme"nin birer parçasını oluşturacaktır. Bu süreç aynı zamanda sendikalara yönelik bir saldırı dönemi olarak yaşanacaktır.

Bu sorunlara karşı mücadele, hakların yasalardan önce geldiği anlayışıyla düzenlenmiş, toplu sözleşme ve grev hakkını elde etmeye dayanan bir program dahilinde verilmelidir. Bu acil çözüm bekleyen bir sorundur ve esas olarak devrimci

kamu çalışanlarının etkin müdahalesi ve çabasıyla çözümlenebilir.

KÇSKK'nın bu gelişmeler karşısında Haziran ayına yönelik olarak çıkardığı, güçlü ve daha öncekilerden daha gelişkin bir Ankara yürüyüşüyle sonuçlandırmayı hedeflediği eylem takvimi de, ancak işyeri/kitle çalışmasını esas alan bir tarzla kitlelerin fiili ve meşru mücadele anlayışıyla örgütlendirildiğinde başarıya ulaşacaktır. Önümüzde bu görevi başarıyla yerine getirebilmek için tüm koşullar vardır. Tüm emekçiler kamu çalışanlarıyla birlikte, yapılması gereken bu desteği özellikle işçi sınıfının çeşitli kesimleri içinde aktif bir desteğe büründürmek, tüm kamu çalışanları kitlesi içinde yaygın bir çalışma yapmaktır. Yapılacak eylem elbette bir "son vuruş" değildir. Ancak bu süreç, bu güne kadar kamu çalışanların sendikâl hareketinin önderliğini yapan devrimci kamu çalışanlarının kendilerini bu süreçte yeniden örgütlenme sürecidir. Devrimci kamu çalışanları bu görevi yerine getirecek potansiyele sahiptir.

kisa... kısa... kısa...

disk'in ankara yürüyüşü

Sosyal devletin tasfiyesi sürecinin en can yakıcı sonuçlarından birininin çalışanların sosyal güvenlik haklarının gaspedilmesi olacağı başından belliydi. Hükümetin emekçiler tarafından "mezarda emeklilik yasası" olarak adlandırılan yasa tasarısı büyük tepkilere yol açtı. Yasaya karşı en sert tavrı DISK aldı. DISK'in "sembolik bir uyarı eylemi" olarak tanımladığı 3 günlük Ankara'ya yürüyüş eylemi ise başarılı geçti. Özellikle İzmit ve Adapazarı çevresinde işçilerin canlı katılımı hem hükümete ve milletvekillerine hem de sınıfa küskün bazı sendikacılara ciddi bir uyarı oldu.

ener-sen'de tasfiyeciler yenildi

İlk sayımızda "Ener-Sen'de Tasfiye" başlığıyla duyurduğumuz Ener-sen'deki gelişmeler 6 Mayıs tarihinde Ankara'da yapılan bir Genel Kurul ile son buldu. Genel Kurul'a gelinceye kadar, muhalefet şubelerinin insiyatifini dağıtmak için, üyelerini tasfiye eden, şubelerini yok sayan Eşgüdüm yanlısı eski Genel Merkez son olarak Genel kurulu da 1 güne sıkıştırmayı ve böylece eleştirileri gündeme getirilmeden insiyatif kazanmayı hedefledi. Ancak 20'ye yakın şubede egemen olan Demokratik Birlik grubu gerek eleştirilerin yapılması ve gerekse kongrenin kontrolü açısından başarılı bir sınav verdi. Sonuç olarak yapılan seçimlerde de eski genel merkezi 2/3'ü aşan bir delege çoğunluğuyla yönetimden uzaklaştırdı. Ener-Sen yeni ve sağlıklı bir sendikâl örgütlenme ve mücadele programının uygulanması için adımlar atıyor.

kamu çalışanları sendikalarından 'özelleştirmeye hayır'

Özelleştirme sorunu en yakından hisseden kamu çalışanları sendikaları olan Ener-Sen, BTS, Tüm Haber-Sen ve Tüm Gıda-Sen; enerji, ulaşım, iletişim ve gıda sektörlerinde yapılan

özelleştirmelere karşı ortak mücadele kararı aldılar. Daha önce çeşitli kurullarında özelleştirmeye karşı acil bir mücadele ve eylem programı oluşturulması kararını alan sendikalar 24 Mayıs tarihinde yaptıkları ilk toplantıda ortak bir sürecin yaşanması gerektiğini vurguladılar. Diğer kamu çalışanları sendikalarına ve işçi sendikalarına da ulaşılması gerektiğini vurgulayan sendikalar öncelikle işkollarındaki çalışanlara yönelik bir bildiri çıkarılmasını kararlaştırdılar. Önümüzdeki günlerde sendika Genel Merkezleri ve

şubelerine ulaşılması için de ortak çalışmalar yapılmasının olanakları bulunacak. Bu çalışma özelleştirmeye karşı uzun soluklu, hedefleri ve takvimleri belirli bir sürecin başlatılması için büyük bir önem taşıyor.

eminönü belediyesi işçileri eylemde

Eminönü Belediyesi'nin ANAP'lı Başkanı ve onun "kurtçu" beslemeleri RP'li belediyelerden geri kalmamak için işçi kıyımına giriştiler. Kurban Bayramında işe gelmemeleri gerekçesiyle 259 işçi işten çıkarıldı. İşten çıkarılan işçilerin büyük bir çoğunluğu ilerici nitelikteydi. Genel-İş'in açıklamasına göre her ilçinin belediyeden 50 milyon lira alacağı vardı. Hostes ve otopark görevlisi adı altında onlarca insanı işe alan belediye ekonomik sıkıntı gerekçesiyle işçi çıkartırken tazminat olarak 80 milyar lirayı da hazır ediyor. Faşist kadrolaşmanın önünü açabilmek için demokrat işçileri kapıya koyanlar Pendik işçilerinden aldıkları yanıtı Eminönü'nde de aldılar. İşçiler direnişte kararlı olduklarını gösterdiler özellikle işçi eşlerinin ANAP ilçe başkanlığını işgaliye işçilere destek vermesi direnişin daha güçlü biçimlerle sürdürüleceğinin ispatı oldu.

kisa... kısa... kısa...

dimyat yolunda

Sina yarımadasına dek uzanan bir coğrafyada ABD'nin "coach"luğunu yaptığı bir oyun kurgusu aldı.

Söylemdeki değişimin geçişi de ilgi çekiciydi. Önce "ödüller"den söz edildi. Türkiye'nin Azerbaycan petrolündeki payını %10'a yükselten anlaşma imzalanıyordu. Irak'ın Türkiye-İrak petrol boru hattından yılda 3 milyar dolarlık sevkiyatına izin veriliyor, böylece Türkiye'ye 1 milyar dolarlık kazanç kapısı açılıyordu. Orta Asya'dan Sina yarımadasına dek uzanan bölgeye ilişkin Amerikan projeksiyonunun genel çerçevesinden ise Cengiz Çandar gibi "çılgin" Amerikanofiller dışında pek kimse söz etmiyordu. "Ödüller" iştah kabartıcıydı ama ya "bedeller"...

Irak Kürdistanı'ndaki operasyon ABD tarafından desteklendi. Irak, İran ve Suriye gibi "Yeni Dünya Düzeni"nin mağdurları ise kendilerini, hareketi siyeye çekmek zorunda hissettiler. ABD'nin Orta Asya-Orta Doğu hattındaki projesinde merkezi bir yer tutan iki müttefik, İsrail ve Ermenistan ile Türkiye arasındaki ilişkiler hareket sırasında ciddi gelişmeler gösterdi. "Yeni Orta Doğu Düzeni"nin kuruluşunda İsrail'le görev bölüşümü yapıldı. Orta Asya için ABD-Türkiye-İsrail yardım planı öne çıktı. Türkiye-Ermenistan hava koridoru açıldı ve Ermenistan'la Kafkaslardaki anlaşmazlıkların çözümü konusunda uzlaşma sağlandı. Bu sırada, gerek Kafkaslardaki kargaşalık ve gerekse Kürt sorunu sayesinde bölgesel bir hareket alanı yakalamaya

başlayan Irak ve İran yeniden yalıtıldı.

Ve ABD'nin onayıyla girilen Irak Kürdistanı'ndan yine ABD'nin direktifiyle çıkıldı. Bölgedeki Amerikan hedeflerine ulaşıldıktan sonra, "ilgili askeri birimler eski konumlarına döndüler". Bölgedeki Amerikan hedeflerinin başında KDP ile KYB arasındaki iç savaşın sona erdirilmesi ve özellikle KDP'nin İran ve Irak'la kurduğu ilişkilerin kesilmesi bulunuyordu. Bu hedefler gerçekleştirildiğinde geriye dönüş de başladı. Türk ordusunun geriye dönüşünü, PKK'nin eski mevzilerine dönüşü izledi (The Independent).

Bütün bunlar, Irak Kürdistanı'ndaki operasyonla birlikte Türkiye'nin bölge politikasında ABD planına angaje olmaya yöneldiğine ilişkin güçlü belirtiler. ABD'nin Orta Doğu planına, Irak Kürdistanı'nda bağımsız ya da federatif bir devleti öngörmesi nedeniyle öteden beri uzak duran Türkiye'nin politikasındaki bu değişiklik, kısa ve orta vadede iç ve dış politikada ciddi gelişmelere yol açan bir dönüm noktası olabilir.

Çünkü herşeyden önce bu değişim, Türkiye'deki Kürt sorununun çözüm platformunun uluslararasılaşması, yalnızca bir Orta Doğu sorunu olmaktan da öte bir sorun haline gelmesi demek.

Bir AGİT heyetinin Kürt sorunuyla ilgili olarak Türkiye'ye gelmesi ve ABD'nin Türkiye'ye yönelttiği "demokratikleşme" talebi, ilk anda sorunun uluslararasılaşmasının, "barışçı-demokratik çözüm"e doğru bir süreci başlatacağı kanısı uyandırıyor. Oysa gerçek kurgularda değil, yaşananda Operasyonun ardından yaşananlar ise, TMY'nin 8.maddesinin kaldırılması/değiştirilmesi girişimini duraklatan tartışmalarla, Atılay Ayçin ve Tanju Çolak'ın tutuklanması oldu.

Burada bir noktayı açıklığa kavuşturalım: Kürt sorununun Amerikancı çözümünün "siyasi" ağırlıklı bir çözüm olduğu biliniyor. Ancak her "siyasi" çözüm, "barışçı ve demokratik" olmak zorunda değil.

ABD'nin öngördüğü "siyasi çözüm" de barışçı ve demokratik değil. Aksine iç savaşlarla parçalanmış bir coğrafyada oluşturulacak askeri bir güç dengesine dayanarak kurulacak ve anti-demokratik "kukla" iktidarlar üzerinden sürdürülecek olan bir çözüm bu. Zaten ABD de, "demokratikleşme"den kastının "Kürt sorununun devletin de eleştirilebildiği bir tartışma platformunun oluşturulabilmesini ve ılımlı bir Kürt partisinin kurulabilmesi" olduğunu Abramowitz'in ağzından açıkladı.

ABD'nin talep ettiği bu "demokratikleşme"nin Türkiye'deki Kürt sorununa demokratik bir çözüm getirmeyeceği ortada. Öyleyse ABD bu tarz bir "demokratikleşme"yi niçin istiyor? Yanıt basit: 15 yıldır kirlili bir savaşla kavranan Türkiye insanı ile yüz yıldır Orta Doğu petrolünü daha iyi sömürmek için manevralar kuran ABD'nin gördüğü Kürt sorunu birbirinden çok farklı.

ABD'nin gördüğü Kürt sorununun merkezinde Orta Doğu'da yeni bir İsrail yaratma amacı var. Bu amaca uygun yer ise Irak Kürdistanı. ABD'nin Türkiye'den istediği, kurulu düzene zarar vermeyecek ama, Irak Kürdistanına tanınacak bağımsızlık ya da federasyon gibi bir statüye tahammül gösterebilecek bir siyasal düzenlemeye gitmesi. Böylesi bir

Herkes biliyordu, kimse sesini çıkarmadı. 35 bin kişilik bir orduyla Irak Kürdistanı'na girildiğinde bu operasyonun PKK'yle ancak dolaylı olarak ilgili olabileceğini herkes biliyordu. Operasyondan meclisin ve hatta hükümet üyelerinin haberi yoktu ama, PKK neler olacağından iki gün öncesinden haberdardı. Binlerce kilometrekarelik bir dağlık arazide 35 bin kişilik bir kuvvetle 3 bin kişinin aranamayacağı biliniyordu. Operasyonun "KDP ve KYB'ye bölgenin PKK'ye kapatılmasını öngören 1992 anlaşmasını uygulamayı amaçladığı" biçimindeki iddianın hiçbir mesnedinin bulunmadığı da ortadaydı. Ama MGK, hükümet sözcüleri ve tüm basın ağız birliği halinde, "K.İrak seferinin eşkiyanın kökünü kazıyacağını; bu operasyon sayesinde PKK'nin en az iki yıl belini doğrultamayacağını" söyledi ve yazdılar.

Zaman ilerledikçe söylem farklılaştı. K.İrak seferinin Türkiye'yi "bölge gücü" haline getirmeyi hedefleyen geniş kapsamlı bir projeksiyon içinde gerçekleştiği söylenmeye başlandı. "Eşkiyanı tepeleme" jargonunun yerini, Ermenistan, Azeri petrolü, İsrail, İran, Irak gibi oyuncularla Orta Asya'dan

her "siyasi" çözüm, "barışçı ve demokratik" olmak zorunda değil.

ABD'nin öngördüğü "siyasi çözüm" de barışçı ve demokratik değil. İç savaşlarla parçalanmış bir coğrafyada oluşturulacak askeri bir güç dengesine dayanarak kurulacak ve anti-demokratik "kukla" iktidarlar üzerinden sürdürülecek olan bir çözüm bu.

düzenlemede ne PKK ve ne de yoksul Kürt köylüsü var. Dolayısıyla, bu "çözüm" kirliliği devam edeceğini "varsayan" bir çözüm. Yani, yalnızca bağımsız ya da federatif bir Irak Kürt devletini Türkiye'ye karşı güvence altına almayı hedefliyor.

Zaten başkası da olamaz. Çünkü emperyalizmin yeni "düzen"inde Güney'e barış haram. Dikkat edilirse, ABD'nin "çözüm"ünde, Kürtler, buldukları hiç bir ülkede barışa kavuşmuyorlar. Irak Kürtleri Saddam'la, Türkiye Kürtleri Türk ordusuyla savaşmaya devam ediyorlar. Ve böylesi bir "çözüm" barış isteyenler için bir çözüm olmayabilir ama ABD için gerçekten de esaslı bir "çözüm". Türkiye'nin Irak Kürdistanına girmesine onay veren ABD'nin Kara Avrupasındaki başlıca müttefiki Hollanda'nın operasyon sürerken "Kürt Parlamentosu"na izin vermesi tesadüf değil.

(Aynı yönelim Kafkasya için de geçerli. ABD'nin Kafkasya politikası da bölgesel savaşın sürekliliğine dayanıyor. Ve Türkiye yaratılmak istenen izlenimin aksine, ABD'nin Türkiye cumhuriyetler nezdindeki temsilcisi değil, Türkiye'nin bu devletlerle ilişkisi ABD aracılığıyla kuruluyor. Dolayısıyla, Türkiye'nin Amerikan planına angajmanı Kafkaslarda da savaş batağına sürüklenmeye yol açabilir.)

"Uzun vadeli geçici çözüm" adı verilen ve Cengiz Çandar'ın "Türkiye yerel güçlerle güvenlik düzenlemesi yapıp çekilecek. Güvenliği gerektirdiği zaman girecek" biçiminde tanımladığı "sürekli sınır ötesi savaş" hali, gerçekte Irak Kürdistanında ABD hesabına "nalçacı muştası"(*) görevini üstlenmek anlamına geliyor. ABD'nin on yıl sonrası için vaadettiği rüşvetler de bu göreve karşılık.

Peki bütün bunlardan bize ne?

Birincisi, bu Türkiye'nin sürekli bir dış savaş halinde olması anlamına geliyor. Yani devletin ve toplumun militarizasyonunu güçlendiriyor. İkincisi, Türkiye'deki Kürt sorununda barış ve demokrasi karşıtı güçlerin konumlarını pekiştiriyor. Üçüncüsü, emperyalizmin askeri-siyasal etkinliğini genişletiyor. Dördüncüsü, sivil faşist hareketin hem toplumsal destek ve hem de (Ermenistan ve Azerbaycan'la ilişkilerde ortaya çıktığı gibi) uluslararası politika ögesi olarak işlevsel önemini artırıyor.

K. Irak operasyonu, gerçekte, bugüne dek izlenen askeri çözüm politikasının iflasi tescil ediliyor. Ama bu kez, emperyalist politikaların bütünleşen bir askeri çözüm yolu tutuluyor.

Kıscası Kürt sorunun uluslararasılaşması, çözüm platformunun, sorunu yaşayan toplumun dışına kaydırılmaya çalışılması anlamına geliyor. Çözüm platformu bu ülkede yaşayan ve savaşın sonuçlarına katlanan emekçilerden uzaklaşıkça barış olanakları da zayıflıyor. Görünen gerçek şudur ki: Savaşa ancak savaştan bir çıkarı olmayanlar son verebilir.

Alparslan ERTÜRK

silah tekelleriyle elele

Ordunun Kuzey Irak operasyonu ile birlikte başlatılan "Haydi Türkiye Mehmetçikle elele" kampanyası oldukça gürültülü geçti. Bir yandan holding ve bankalar tamamını vergiden düşecekleri yüklü miktarlarda paraları afişe edip aktarıırken, esnaf, dolmuşcu... matbu pankartlarla kampanyaya katılıyor. Öte yandan tüm kurumlarda işçisiyle, memuruyla tüm çalışanlar amirlerinin yönlendirmeleriyle bu sürece katılmaya zorlanıyor.

Bosna-Hersek ve Çeçenistan'a ilişkin kampanyalara katılımın müslümanlığın ölçütü sayılmasında olduğu gibi, "Mehmetçikle Elele" kampanyası da "yurtseverlik ölçütü" olarak ambalajlanıyor. İşin içine yurtseverlik kavramı girince, yanibaşında "vatan hainliği" kavramı da boy göstermeye başlıyor. Devlet dairelerinde kampanyaya katılmayanların listeleri -tabii üstüne vatan hainleri ibaresi yazılmadan- yayınlanıyor. Sadece bağışta bulunmak ise vatan hainliğinden kurtulmaya yetmiyor. Ayrıca amirlerin belirlediği alt sınırların üstüne çıkmak gerekiyor.

Bosna-Hersek ve Çeçenistan'a ilişkin kampanyalara katılımın müslümanlığın ölçütü sayılmasında olduğu gibi, "Mehmetçikle Elele" kampanyası da "yurtseverlik ölçütü" olarak ambalajlanıyor. İşin içine yurtseverlik kavramı girince, yanibaşında "vatan hainliği" kavramı da boy göstermeye başlıyor. Devlet dairelerinde kampanyaya katılmayanların listeleri -tabii üstüne vatan hainleri ibaresi yazılmadan- yayınlanıyor. Sadece bağışta bulunmak ise vatan hainliğinden kurtulmaya yetmiyor. Ayrıca amirlerin belirlediği alt sınırların üstüne çıkmak gerekiyor.

Bu tür kampanyalara ilişkin kaygıların temelinde, ön yargılarla ya da art niyetlerle açıklanamayacak açık gerçekler bulunuyor. Özellikle Bosna-Hersek ve Çeçenistan'a ilişkin kampanyaların birçok kamu kuruluşunda amirler eliyle, doğrudan bordrodan kesme biçiminde gerçekleştirilmesi ve toplanan paralar üzerinden -Mercüme olayında olduğu gibi-yapılan yolsuzluklar ortada.

Kampanyadan elde edilen kaynağın kullanılacağı yer ise belli. Cumhuriyet Gazetesi'nde çıkan bir haber "kampanya vatanseverliği"nin ne işe yaradığını gösteriyor. Bu haberin başlığı: "Türkiye silah almada birinci." ABD ve Almanya en çok silah satan iki ülke durumundayken silah alımında Türkiye'nin ardından Yunanistan ve Suudi Arabistan geliyor.

Bu tablo ülkemizde onbeş yıldır süren savaşın, Milletvekili Muzaffer Demir'in basına dağıttığı bildiriye göre, 15 bine yakın insanın ölümünü, 2 bine yakın köy, milyonlarca dekar ormanın yakılmasını, milyonlarca insanın yerleşim yerlerinden sürülmesini daha anlamlı hale getiriyor. Günah keçisi ilan edilen KİT'lerin bütçeye yükü günlük 182 milyar lira iken Güneydoğu'da süren savaşın yükü 1 trilyon liradan fazla.

Bir diğer gerçek ise Türkiye'ye 1923-1980 yılları arasında verilen kredilerin toplamının 15 milyar dolar olmasına karşın, 1980,1995 yılları arasında verilen kredilerin yani borcun 60 milyar dolara ulaşmasıdır. Ülkemizin 10 milyon dolar

civarındaki yıllık savunma-savaş harcamalarının yüzde 75'inin ABD'ye, geri kalanının ise başta Almanya olmak üzere Avrupa silah tekellerine aktarıldığı da eklenirse, "mehmetçikle elele" kampanyasının içeriğinin gerçekte "ABD ve Almanya silah tekelleriyle Elele" kampanyası olduğunu ortaya koyuyor.

Oylara bu açıdan bakınca, bu kampanya ekseninde yaratılan "yurtseverlik" ve "vatan hainliği" nosyonlarının, ABD ve Almanya'nın silah tekellerinin çıkarlarına entegre olmaya dayandırıldığı ortaya çıkmıyor mu?

Yoksa bizim "yurtseverlik" kavramımızın içeriği mi farklı...

*) Ayakkabıcıların, köseleleri döverken hizaya sokmak için yandan vurmakta kullandıkları muştası.

gönül özelleştirme ister SSK bahane

Dergimizin 2. sayısında Sosyal Güvenlik Konusunu işlediğimiz "Reform mu, Tasfiye mi?..." başlıklı yazımızda Sosyal Güvenlik konusuna ilişkin tartışmaların "emeklilik yasası"yla birlikte alevleneceğini belirtmiş ve konuya ilişkin genel bir yaklaşım sunmaya çalışmıştık.

Bu sayımızda da esas olarak iktidarın "emeklilik yaşının yükseltilmesi" konusundaki ısrarının gerçek nedenleri üzerinde durmaya çalışarak önceki sayımızda ifade ettiğimiz yaklaşımı derinleştirmeye çalışacağız.

Emeklilik yasası üzerine tartışmalara kaynaklık eden konu bir bütün olarak Sosyal Güvenlik Kurumları'nın içinde bulunduğu kriz ve özel olarak da Sosyal Sigortalar Kurumu'nun batmak üzere olduğu iddialarıdır.

Dolayısıyla konunun tartışma eksenini SSK'yı kurtarma çerçevesinde sürmekte. Buna göre Türkiye'de 2 aktif sigortalı (çalışan sigortalı) bir pasif sigortalı (emekli sigortalı) besliyordu, daha doğrusu besleyemiyordu! İktidarın akıl hocalarına göre bunun nedeni sigortalı çalışan nüfusa göre emekli sigortalı sayısı çok fazlaydı. Ne yapılması gerekiyor o halde: Emeklilerin sayısını azaltmak...

SSK'nın Problemleri Ve Nedenleri

SSK'nın idari ve mali problemler içinde boğulduğu doğrudur. Bunları kabaca sıralarsak:

7 Mayıs 1994 tarihli resmi gazetede yayınlanan 3986 yasanın geçici 1. maddesine göre Belediyelerin SSK'ya borçları ertelenmiştir. Bunun üzerine Yargıtay 10.Hukuk Dairesi bu yasanın Anayasanın eşitlik hakkında düzenlenmiş 10.maddesine ve Sosyal Güvenlik Kurumlarının gelir kaybına uğratılmaması gerekliliğini vurgulayan 60.maddesine aykırı olduğu gerekçesiyle iptal davası açmıştır; SSK'ya kayıtlı 2 milyon işyeri var. Bunun yaklaşık 1 milyonu bildirge vermiyor ve prim ödemiyor; Sosyal Güvenlik kurumlarına devlet katkısı hiç yok. Sadece bu yıl bütçeye 20 trilyonluk bir ek ödenek konmuş; Kamu kurumlarının ve özel sektörün prim borcu 32 trilyon; Kamunun sosyal yardım borcu 17 trilyon olmak üzere toplam 49 trilyon lira SSK'nın işletmelerden alacağı bulunuyor.

Ödenmeyen prim borçları için istenen gecikme faizi komik bir rakam olduğundan işverenler, işçilerin kendilerine ödediği primleri ve kendilerine ait payları SSK'ya yatırmaktansa çok daha yüksek düzeylerdeki oranlarla bankalara faize vererek SSK'nın sırtından para kazanıyorlar. Devlet SSK'ya hiç bir katkıda bulunmadığı gibi kurumun prim fonlarını ve gayri menkullarını nasıl değerlendireceğini yasayla belirleyerek SSK'yı ciddi oranlarda kayba uğrattıyor. SSK birikmiş paralarını kendi iste-

diği biçimlerde değerlendiremiyor. Yasayla belirlenmiş bankalara (ki bu bankalar genellikle sanayi çevrelerine ucuz kredi veren devlet bankalarıdır) ya da devlet tahviline yatırılmak durumunda. Örneğin 1992 yılında SSK'nın tahvile yatırdığı paradan elde ettiği gelir faizi %30 aynı dönemde ortalama banka faizi %75.

Bunun yanında SSK'nın sahip olduğu gayri menkullerin komik fiyatlarla kiraya verilmesiyle ciddi gelir kayıplarına yolaçılıyor.

Bunların sonucu olarak, kurulduğundan beri gelirlerinin ortalama %70'ini yatırıma ayıran SSK giderek yatırımdan vazgeçmiş ve enson 1993 yılında yatırım payı olarak %15 ayırabilmiştir; SSK'ya 1979'dan 1993'e kadar hiç yatırım yapılmamış. 1979'da 9 milyon kişiye hizmet veren SSK 1994'te 25 milyon kişiye hizmet verir hale gelmiş. Yatırım olmadığı için giderek özel kuruluşlardan sağlık hizmeti satın almaya başlamış ve SSK kaynakları Özel Hastaneleri besler hale getirilmiş. SSK'ya başvuran hastaların %99'unun Kurum tarafından sorunları çözümlürken %1'i dışarıya gönderilmiş. Ancak dışarıya gönderilen bu %1 için kaynakların %25'i harcanmış. Kısacası bugün ün yapmış büyük özel

hastaneler, düzenli prim ödeyen işçilerin yetersiz sağlık hizmeti almasına rağmen, SSK tarafından beslenmeye mecbur bırakılmıştır; Sigortasız işçi çalıştırmak yasakken yaklaşık 4 milyon işçinin sigortasız çalıştığı gerçeğine gözyumulmuş işverenleri caydırıcı hiç bir önlem alınmamıştır; SSK hiç bir zaman istikrarlı ve planlı bir yönetime kavusmamış. 46 yılda 27 Genel Müdür değiştirilmiş ve her iktidar SSK'yı arpaaltığı gibi kullanmıştır. Devletin SSK'ya en küçük bir katkısı bulunmazken yönetiminde hep ağırlığı oluşturmuş ve hizmet politikalarının belirlenmesinde belirleyici olmuştur. Yasaya göre hükümetin SSK Yönetim Kurulu'ndaki ağırlığı %57'dir.

İktidar Ne İstiyor?

Emeklilik yaşının yükseltilerek kadınlarda 20, erkeklerde 25 yıl düzenli prim ödemeyi zorunlu hale getiriyor. İşsizliğin giderek arttığı ve çalışanların işgüvenliğinin her an tehdit altında olduğu bir ülkede bu şans kaç kişi yakalayabilir acaba?

Ayrıca, Avrupa'da emeklilik yaşı 76, emekli olduktan sonra ortalama yaşam süresi 13 yıldır. Verili yasayla Türkiye'de ortalama emeklilik yaşı 49, yaşam süresi 61'dir. Emekli olduktan sonra ortalama yaşam süresi 12 yıldır. Bu süre yeni yasayla birlikte bir kaç yıla inecek ve büyük olasılıkla ülkemizin çalışma ortamından dolayı insanlar emekli olduklarını göremeyeceklerdir. Prim tabanı asgari ücretin çok üzerine (yaklaşık 21 milyon) çıkarılarak ödenen prim miktarını arttırmak; SSK hastanelerinde muayene olmak için ücret ödenmesi; ilaç katkı bedellerinin arttırılması; Sigortalının eş ve çocuklarının SSK'dan yararlanması için gerekli olan 120 günlük prim ödeme süresini 240 güne çıkarılması; Malülen emeklilik konusunda ise 5 yıllık (ya da 1300 gün) asgari sigorta primi ödüyör olma gerekliliğini 10 yıla (ya da 3600 gün) çıkarmak; Ağır işlerde çalışanların primlerini ücretinin %14'ünden %15'ine çıkarmak ve her 360 güne 90 gün eklenmesi ilkesini sadece prim ödeme gün sayısına dahil edip yıl hesabına katmamak; Emekli olup ikinci işte çalışanların primlerini %24'ten %30'a çıkarmak yasanın içerdiği diğer unsurlar.

Görüldüğü gibi sorun sadece "mezarda emeklilik" meselesi değil. İşçilerin bütün sosyal hakları açıkça gaspediliyor. Ancak, konunun bir diğer önemli yanı, bu yasa çıksa dahi SSK'nın derlerine deva olamayacak.

Yapılacak Çok Şey Var

Öncelikle belediye vb. kurumların SSK'ya olan borçlarının affedilebileceği gibi bir geleneğin yerleşmesine olanak sağlayacak yasal düzenlemeler derhal iptal edilmesi bundan sonra bu tür yasal uygulamalara gidilmeyeceği güvence altına alınmalı.(SSK'nın sadece belediyelerin borçlarının gecikme faizlerinden kaybının 3 yıllık bedeli 5.7 trilyondur.) SSK'ya kayıtlı olup bildirge vermeyen ve prim ödemeyen yaklaşık 1 milyon işyerine (bunların hepsinin isim ve adresleri SSK'da bulunmaktadır) en kısa sürede müdahale edilip gerekli

Sorun sadece
"mezarda
emeklilik"
meselesi değil,
işçilerin tüm
sosyal haklarının
gasp edilmesi
çabasıdır...

Şenol ALTUNSOY

BİR KURULTAYIN ARDINDAN

Şubeler platformu nereye koşuyor?

istanbul İşçi Sendikaları Şubeler Platformu (İİŞSP) 3. Kurultay'ı Mart ayında yaptı. İİŞSP'nin bugünü ve geleceğini anlamak açısından bu kurultayın ortaya çıkardığı kimi gerçekleri görmek gerek.

12 Eylül sonrasında, kendiliğinden işçi hareketlerinin koordinasyonu gereksinimine bağlı olarak oluşturulan İİŞSP, kurulur kurulmaz meşruiyet kazandı. Şubeler Platformu adı altında yapılan toplantılara İstanbul'daki 85 sendika şubesinin 50-60'ı katıldı. Şubeler Platformu bu dönemde sınıf hareketinin ivmesinin yükseltilmesinde etkili oldu. Bu başarı işçilerin Konfederal yönetimlerden umut kestiği bu dönemde Şubeler Platformunu umut haline getirdi.

1989 Bahar Eylemlerinin kazanımlarının yolaçtığı rahavet ortamında yeni dönemin sorunları karşısında etkin politikalar üretilmedi. İİŞSP gerilemeye başladı. Ayrıca toplumsal muhalefetin diğer bileşenlerine karşı duyarsızlığı İİŞSP'nin hareket alanını daralttı.

Platformun güç kaybına uğramasının nedenlerinden biri de işleyişte sorunlarıydı. Devrimci işçi önderlerinin girişimleriyle kurulan İİŞSP, zaman içerisinde işçilerin sahip çıkmasıyla genişlemeye başladı. Ancak kuruluş aşamasının yukardan aşağıya işleyişi bu gelişmeye paralel olarak aşağıdan yukarıya demokratik bir işleyişe dönüş-

türülemedi.

Bunun yanında İİŞSP'nin çatısını profesyonel sendikacıların oluşturmaları ve karar alma mekanizmalarında belirleyici olmaları sendikacılara olan güvensizliğin de etkisiyle işçilerin İİŞSP'den uzaklaşmasına yolaçtı.

Platform toplantıları sürekli kan kaybına uğradı. Bazan 5 bazan 15 şubeyle toplantılar yapılır hale geldi. Seçilen yürütme uzun süre değiştirilmedi. Bir yandan işçilerin hoşnutsuzlukları diğer yandan TÜRK-İŞ'in baskıları karşısında yalpalayan İİŞSP, kimin sesi daha çok çıkıyorsa onun etkisine girmeye başladı. Bu

ses, giderek platformdan uzaklaşan işçilerin sesi değil kendi dar elbiselerini platforma giydirmeye çalışan politik gruplara aitti.

Yukarda kısaca bahsetmeye çalıştığımız sorunların aşılabilmesi amacıyla yönelik olarak düzenlenen kurultayların 3.'sünün daha öncelerden çıkan dersler doğrultusunda gerçekleştirilmesi için özen gösterildi.

Bunun için İstanbul 6 bölgeye ayrıldı. Her bölgede komiteler kuruldu. Bu komitelerin işlevi kurultayın hem içerik hem şekil olarak örgütlenmesi şeklinde belirlendi.

Ancak platform faaliyetinin her alanında karşılaşılan sıkıntılar burada da kendini göstermekte gecikmedi. Çeşitli anlayışlar önce bölge komitelerini sonra da kurultayı kendi niyetleri doğrultusunda gerçekleştirmek için ellerinden geleni yaptılar. Örneğin bölgede varlığı olmayan bir grubun, "ben işsizleri temsil ediyorum" ya da "falanca gazetenin çalışanıyım" şeklinde gerekçelerle komitede yer almaya çalıştılar ve bu durum, uzun süre komitelerin gündeminde sorun olarak tartışılmak zorunda kaldı.

Dolayısıyla Bölge Komiteleri; farklı işyerlerinden, iş kollarından insanların yanyana gelip tanıştığı, sorunlarını tartıştığı, kendi deneylerini birbirlerine aktardığı ve kurultay sonrası birlik-teliklerini sürdürmenin yollarını aramaları arzulan bir ortam olmadı.

Yürütmeyle Bölge Komiteleri arasındaki hukukun belirsizliği kurultayın hazırlanmasından kurultay gününe kadar pek çok soruna yolaçtı. Türk-İŞ'in kongreler yılı olması nedeniyle bir çok sendika şubesinin kongre hazırlıkları içinde olması da çalışmalarını olumsuz etkiledi.

Kuşkusuz, Kurultay öncesi yaşananlar Kurultaya damgasını vurdu. Kurultay salonunda göze çarpan ilk şey, sıralarda birbirinden kalın çizgilerle ayrılmış gruplardı. Daha çok siyasal grupların mesajlarını içeren tebliğler okundu. Özellikle bölge komitelerinin tartışmalara katılmakta zayıf kalması çalışmaların dar bir çerçeveye hapsolunduğunu gösteriyordu.

Şubeler Platformu şimdiye kadar yürüttüğü politikaları, örgütlenme anlayışını ve çalışma tarzını gözden geçirmek zorunda. İşçilerin ihtiyaçları iyi kavranmalı, politik grupların ihtiyaçları işçilerin ihtiyaçları gibi gösterilmemeli. Bu yüzden işçilerin dinamik kesimleri başta olmak üzere tabandan bir çalışmayla, kendinden menkul yürütücüler yerine seçilmiş temsilciler kanalıyla, İİŞSP'ye işçi inisiyatifi hakim kılınmalı. Toplumsal hareketin diğer güçleriyle ilişki içinde olunmalı ortak mücadele süreçlerinde güç birlikleri oluşturma çabasına gidilmeli.

Buraya kadar yazdıklarım İİŞSP'yi karalamak, onu zayıflatmak olarak algılanmamalı tam tersine sınıf hareketinin ihtiyaçlarında biri olan bu Platformun nasıl daha işlevli hale

düzenlemeler yapılabilir. Bu işyerlerinde en kötü olasılıkla 1 kişi çalışsa ve asgari ücretten gösterilse bile SSK'nın geliri yılda 17 trilyon artar. (*) (Bu ise, emeklilik yaşının arttırılarak insanların mezarda emekli olması pahasına elde edilecek gelirin en az 2 katıdır.): Devletin SSK'ya hiç bir maddi katkısı yoktur. Liberalizmlerini örnek aldığımız Avrupa ülkelerinde ise ortalama %30'dur. (Avusturya:20.3, Belçika:41.5, Fransa:10.6, İsveç:37.4, Almanya:14.6, İngiltere:44.3) Dolayısıyla, devletin, sosyal meşruiyeti icabı(!), her yıl düzenli olarak SSK bütçesine katkı sağlaması gerekmektedir. Kamu ve özel kuruluşlardan borçların tahsilatı ciddiye alınmalı, SSK'ya borçlu olmak cazip olmaktan çıkarılmalıdır. Borç faizleri diğer piyasa oranlarına koşut olarak yeniden düzenlenmelidir; SSK fonlarını istediği gibi değerlendirmelidir. Devletin bu konudaki yönlendirmelerine son verilmelidir. Yatırımlara hız verilmesiyle beraber özel hastanelerin beslenmesi politikasına son verilmelidir. Dışardan sağlık hizmeti alımı durdurulmalıdır. Sermayenin ucuz işgücü olarak kullandığı (daha çok küçük ve orta ölçekli işletmelerde yoğunlaşmış) ve sayılarının 4 milyona yakın olduğu tahmin edilen sigortasız çalışan işçiler sigorta edilmelidir. 4 milyon işçi asgari ücret üzerinden sigortalı yapılsa SSK'nın yıllık gelirin katkısı 72 trilyon, ortalama ücret üzerinden yapıldığında 130 trilyon civarında olacaktır. (*) (Mezarda emekli olacakların sağlayacağı katkının ortalama 20 katı bir gelir!); Bunun için işverenleri caydırıcı yasal düzenlemeler yapılmalıdır. Özellikle SSK'nın şimdiye kadar ihmal edilen denetleme mekanizmaları yeniden organize edilip yeterli imkanlarla donatılarak harekete geçirilmelidir. Yönetim demokratik ve özerk hale getirilmelidir. Devletin yönetimdeki ağırlığı, devletin SSK'ya katkısı oranında olmalıdır. İktidarların SSK'yı arpalık olarak kullanmasının önüne geçilmeli. SSK Genel Kurulu ağırlıklı işçiler, emekliler ve SSK çalışanlarından oluşmalıdır.

Sonuç Yerine

Sosyal Güvenlik hizmetlerinin kamusal bir hizmet olmaktan çıkartılmaya çalışılmasının ardında yatan gerçeklik ise uluslararası kapitalizmin yeni yönelimleri yatmaktadır. Kapitalist sitem girdiği krizi aşabilmek için bütün dünyada kar oranlarının düşüşü karşısında endüstriyel alanlardan çok hizmet ve mali alanlara yönelmektedir. Sosyal güvenlik hizmeti ise bu alanların en başta gelenlerindedir. Uluslararası neo-liberal politikaların zorlamasıyla devletin denetimi altındaki bu alanlar özel sermayeye açılarak kapitalist sermaye birikiminin yükselmesinin olanakları sağlanmaya çalışılmaktadır.

Kuşkusuz bütün bunlar tekelleri sermayenin ideolojik tercihleri doğrultusunda cereyan eden olaylar olup son tahlilde emek-sermaye çelişkinin çözümü sürecine dahil olacaktır. Ancak bu, emekçilerin yıllarca kötü sosyal güvenlik hizmeti almalarına seyirci kalmamasına yolaçmamalıdır.

(*) Tahmini olarak yapılan hesaplamalar Atilla Özsever'den (Milliyet) alınmıştır

Kaynaklar: Günlük Gazeteler; İstanbul Tabip Odası'nın "SSK, Sağlık Hizmetlerinde Kriz ve Çözüm" ve İstanbul İşçi Sendikaları Şubeler Platformu'nun "Mezarda Emeklilik Yasası'na Hayır" broşürleri.

Cağdaş kapitalist toplumların bugünkü koşulları içinde "işçi sınıfı" kavramının kendisi bir sorun haline geldi. Marksistlerin uzunca bir dönem sanayi proletaryası ve kol emekçileriyle eşanlamlı olarak kullandığı ve siyasal devrim sorunları (parti, ittifaklar, örgütlenme vs.) dahilinde tartıştıkları "işçi sınıfı", özellikle 1960'lı yılların ortalarından itibaren daha köklü bir biçimde ele alınmaya başlandı. Bu yalnızca çeşitli siyasal başarısızlıkların, ya da bir takım ideolojik öngörülerin gerçekleşmeyişinin yarattığı dürtülerle marksistler arasında boyveren teoriyi sorgulama eğilimlerinden değil; mevcut kapitalist toplumlar bünyesinde "işçi sınıfının" çarpıcı değişimler göstermesinden kaynaklanan bir tartışma olarak önemini koruyor. Bir yandan üretim örgütlenmesinde özellikle teknolojik yenilenme yoluyla gündeme gelen değişimler, diğer yandan emek-gücünün yeniden üretim süreci (ücret ilişkisinden, biyolojik yenilenmeye ve boş zaman dek) üzerindeki kapitalist toplumsal kontrolün güçlenmesi, emek-gücü piyasalarının yeniden düzenlenmesi, devletin ve kamusal üretimin gösterdiği değişimler vb. "işçi sınıfı"nın tartışılması için nesnel bir zemin tanıyor.

Türkiye'de ise bu tartışmaların "marksistlerin dışından ve sosyalistlere saldırmak amacıyla" düzenlendiği ve gündeme getirildiği yolunda bir önyargı bulunmakta. Bu durumun kökeninde ise çocuksu bir dogmatizmden ziyade, gerek sendikal mücadele süreçleri içinde, gerekse de siyasal platformlarda çeşitli burjuva siyasal akımların

"çağdaş sendikacılık", "sanayi-sonrası toplum" gibi önermelerde bu tartışmalardan hareket etmelerinin rolü var. Ancak "işçi sınıfı" konulu tartışmalar bugün, "sosyalizmin yeni bir tarihsel dönemi" çerçevesinde, proletarya hareketinin ve toplumsal devrimin uluslararası sorunları içinde mücadele eden devrimcilerin siyasal ve sendikal stratejileri için yakıcı bir önem kazanmış durumda.

Ancak tüm bunlara rağmen Türkiye solunda bu tartışmaların siyasal sonuçlarıyla ilgili devrimci bir gelişme yok. Öncelikle geçmiş toplumsal yapıların ve egemenlik biçimlerinin analizinden hareketle türetilmiş siyasal projeleri bugünkü toplumsal ilişkiler içinde aramayan bir gelenek ve konjonktür analizlerinin ürünü güncel taktikleri teori haline getiren **reel politikerler** gündemi belirliyor. Kısaca "işçi sınıfı" ve "sınıf mücadelesi" konulu yapı ve strateji tartışmaların pratik bir anlam ve sendikal anlayışlar çerçevesinde de ideolojik-teorik bir önem kazandığı tek düzey sendikal mücadele süreçleri. (1)

Ama öncelikle çağdaş sendikal strateji tartışmalarının Lenin'in "Sol Komünizm"de yanıtladığı ünlü soruyu anımsattığını belirtelim. Lenin, sol komünistlerin "Parlamentarizm savaşım biçimleri tarihsel ve siyasal olarak zamanını doldurmuştur" biçimindeki saptamasına karşı parlamentarizm sorunun politik-pratik bir sorun olarak önemini koruduğunu ve aksinin ispatlanması gerektiğini belirtmişti. Soruyu bugün sendika tartışmaları çerçevesinde sorarsak: Kapitalizmin bugün ulaştığı gelişim aşamasında ve işçi sınıfının geçirdiği değişimler çerçevesinde, "sendikalar, sendikal mücadele ve örgütlenmenin olanaksızlaşmış olması anlamında tarihsel, sınıfın eleştirel toplumsal bilincini eylem ve deneyim yoluyla geliştirecek bir mücadele alanı olarak da siyasal önemini yitirmiş midir?" Bugün sendikal (ve siyasal) hareketlerde ortaya çı-

kan çeşitli eğilimler, ayrışmalar ve farklı politikalar bu soruya olumlu ya da olumsuz bir yanıt verilmesine göre biçimlenmektedir. Ortaya çıkan saflaşmalar bu sorulara "Evet" yanıtı veren çeşitli burjuva liberal akımlar ve "yeni-sol" siyasetler ile "Hayır!" yanıtını veren devrimciler arasındaki temel bir ayrımı gözler önüne sermektedir.

Elveda Proletarya, Elveda Sendika

Bugün sendikal kriz konulu tartışmalarda iki temel görüş ve anlayış açığa çıkmış görünmektedir. Bu iki görüş genel olarak işçi sınıfının bugünkü yapısı ve toplumsal niteliği konusundaki farklı belirlemelerden kaynaklanmakta. Bunlardan ilki "işçi sınıfı"nın dağıldığı, yok olduğu, bir sınıfı olarak hareket etme ve örgütlenme yeteneğini yitirdiği saptamalarına dayanmakta ve bunların da gerçek nedeninin kapitalist toplumların geçirdiği değişimler olduğunu belirtmektedir. Bu görüşlere göre üretimin somut tarihsel örgütleniş bilimsel ve teknolojik gelişmeler neticesinde değişime uğramış işçi sınıfı üretici bir güç ve temel bir toplumsal sınıf olma niteliğini yitirmiştir. Bilimsel/teknolojik bilginin emek-gücünün yerini aldığı, endüstri ilişkilerini belirleyen temel toplumsal ilişkilerin emek-sermaye çelişkisi tarafından değil, tekno-yapıların (*Galbraith*) ve menajeryal denetimin (*Toffler*) süzgecinden geçerek belirlendiğini savlayan bu anlayışa ve post-marksist versiyonlarına göre işçi sınıfı temel toplumsal sınıflardan biri olma niteliğini yitirmiş ve çıkarlarını toplumsal olarak örgütleme (çıkartlarını tüm toplumun çıkarları olarak olarak sunabilme) yeteneğini yitirmiştir. Bu kuramcılara göre geleneksel sanayi proletaryası, geç-kapitalist toplumun geçirdiği değişimler karşısında çözülmekte, orta sınıfların ya da "yeni küçük burjuvazinin" içinde erimektedir. Bu düşünce akımının ortak bir önkabulü, işçi sınıfının politik ve toplumsal varoluşunu belirleyen şeyin üretimin somut tarihsel örgütlenmesi olmaktan çıktığı ve sınıfsal bölünmelerin artık, üretim ilişkileri içerisinde aranamayacağıdır. Bir diğer önemli konu da geleneksel sanayi proletaryasının giderek bürokratikleştiği ve sistemin muhafazakar bir parçasına dönüştüğüne yapılan vurgudur. Sendikalar ise çözülen ve yokolan proletaryaya ve özellikle büyük sanayi komplekslerindeki geleneksel kesimlere dayandıkları için yokolmaktadır ve yokolmaları da normal karşılanmalıdır. Post-marksist kuramcılara göre işçi sınıfının sisteme karşı çıkma potansiyeli de tümüyle yokolmuş, geleneksel proleter kesimler, mevcut statükonun devamı için devletle bir tür "çıkara dayalı ortaklık" kurmuştur. Sendikalar da bu ortaklığın asli kurumlarından biri haline gelmiştir. Kültürel manipülasyon, tüketim toplumu koşulları ve kapitalist toplumsal denetimin diğer biçimleri ve toplumsal üretim yapısının geçirdiği çok yönlü değişimler karşısında sendikal hareketin ve yapıların devletin korparasyonu dışında yaşama şansları yoktur. Sendikalar devletin bir uzantısı haline gelmiş, bu koşullarda devlet de sınıf çatışmasının ve mücadelesinin değil, "sınıf uzlaşmasının aracı haline gelmiştir" (*Offe*)

Diğer yandan işçi sınıfı içerisinde tanımlanabilecek kesimlerin ve değişik toplumsal kategorilerin ortak bir "sınıf çıkarı" bilinciyle hareket etmesini sağlamak, dayanışma amacıyla sendikal örgütler yaratmalarını beklemek de yersiz bir tutumdur. Geleneksel sanayi proletaryası dışında işsizlerden, istihdam dışı diğer unsurlardan (emeklilerden vs.), kent yoksullarından, cinsel-ulusal-kültürel ayrımcılık madurlarından oluşan "yeni-proletarya"nın (*Gorz*) ise üretim ilişkileri ile tanımlanabilecek bir sınıf kimliği olmadığından sisteme karşı tek muhalefet umudu, bu çeşitli emekçi kesimleri de içerebilecek "yeni toplumsal hareketler"dir. Sendikaların kendi yokoluşlarını yaşamalarına izin verilmelidir. (Bahro, *Offe*, *Touraine*, *Gorz* vd.). Yeni emekçi hareketleri "sendika olmayan sendika" türü yapılarda gelişmelidir. Sendikalar, geç kapitalist toplumun kolektif bir yapı taşıyan üretim sürecini bireyselleştirmesi, çalışanlar arasındaki tüm toplumsal ilişkileri çözmesi karşısında direnemez. Bu koşullarda işçi sınıfına sendikal örgütlenme motivasyonu sağ-

şimdi sendika neye yararar?

ların dayanışma bilinci yokolmaktadır. Dolayısıyla sınıf çıkarı ve dayanışması etrafında bir toplumsal-siyasal (ya da sendikal) kimlik oluşturulamaz, bu ancak ideolojik-kültürel bir düzeyde kurulabilir. Sendikal kriz de ancak ideolojik-siyasal bir çözüm aralığında aşılabilir düşüncesi de bu görüşlerin bir uzantısı olarak (politik sendikacılık, politik sendikal anlayış vb. önerilerle birlikte) Türkiye'deki tartışmaların da gündemindedir.

Elbetteki tüm bu düşünceler ve tartışmalar, sendikal örgütlenme sorununu da belirlemektedir. Örneğin işçi sınıfı saflarındaki "çözüm ve parçalanma" saptaması, "ortak bir sınıf çıkarı" zemininin kalmadığı önermesiyle birleştiğinde, işçi sınıfı sosyolojik kategorilere ayrılarak tasnif edilmekte ve bu tasnifler "yeni tarz" sendikal yapılar içinde seksiyonlar olarak türetilmektedir. İşçi sınıfı saflarında nesnel bir ortak çıkar nosyonunun kalmadığı ve oluşturulmasının imkansızlığı düşüncesi ile örgüt ve amaç bakımından parçalanan bu sendikal yapıların durumu sistematik bir sendikal siyaset teorisi haline getirilmektedir. Bu yalnızca bilindiği şekliyle "çağdaş sendikacılık"ta doğru bir yönelim değil. (Alman-İtalyan aksında ortaya çıkan) "sosyolojik kategorilerin" beklenti kümelerine göre oluşturulan "yurttaş sendikacılığı", "haklar sendikacılığı" gibi biçimler kazanmaktadır. Sınıf ötesi ve üretim ilişkilerinin karmaşık bir dolayımı olan cinsel-ulusal vs.kutuplaşmaları temel alan, (hatta Weberci bir deyişle) emekçilerin "piyasa ödülleri"ne göre örgütlenen sendikalar yaygınlaştırılmaktadır. Bu çerçevede içinde İtalyan CGIL Genel Sekreteri Bruno Trentin'in deyişiyle "sendika yeni işçi sınıfına götürülmekte"dir.

Sendikal kriz konusundaki bu yeni-sağ ve yeni-sol düşünceler "çağdaş sendikacılık", "işyeri sendikacılığı" gibi sendikal anlayışların da temelini oluşturmaktadır. Bunlara göre de sendikaların omurgasını oluşturan büyük endüstri işletmelerindeki işçi kitlelerinin çözülmesi, üretim alanlarının dağıtılması vs. karşısında işçi sınıfının kapsamı daralmaktadır. İşçi sınıfının giderek artan bir kesimi sendika ve topluözleşme rejiminin dışına çıkmaktadır. Yapılacak şey mevcut çalışma düzeni ve endüstri ilişkilerini, hukuksal-sosyal statülerin ve bölüşüm ilişkilerinin korunmasıyla sınırlı toplumsal uzlaşma modelleri yaratmak (daha çok ücret daha çok istihdam!) ve emek süreci üzerinde daha çok denetim sağlamayı amaçlayan, işyeri meslek sendikacılığı taktiklerine geri dönmektir. Bu koşullarda sendikalar sermaye ile birlikte "ortak yönetim ve denetim" işlevlerine soyunmalıdır. Kısaca, sendikalar kapitalist toplumsal üretimin değişen doğasına paralel bir değişim göstererek "sendika olmayan sendika"lar biçiminde informal yapılar haline alacaktır.

Sendikal Mücadele ve İşçi Sınıfı Yeniden...

Ancak sendikal yapıların ve mücadele süreçlerinin tarihsel-siyasal olarak önemini yitirdiğini söylemek geçersiz bir iddia konumundadır. İşçi sınıfının tanımlanması ile ilgili olarak, beyaz yakalıların ve üretken emek-gücü kategorisinin dışında kalan ücretli kesimlerin istihdam içindeki oranlarının giderek artmasını işçi sınıfının dağılımının ve çözülerek yokoluşunun işaretleri olarak gören yeni liberallerin ve sendikal/siyasal mücadelelerin (alternatif sistem arayışlarının) temel dinamiklerini sınıf dışı unsurlarda ve kutuplaşmalarda arayan "sosyalistlerin" tanımları "işçi sınıfı"na dair temelsiz yargılar ve toplumların analizi noktasındaki yanlış değerlendirmelerden kaynaklanmaktadır.Öncelikle tüm bu görüşler sermaye birikimi ve sınıflar mücadelesi süreçlerinin işçi sınıfının bileşimini, emek-sürecini, endüstri ilişkilerini ve istihdam yapısını koşulladığı gerçeğini gözardı etmekte, teknolojik, bilimsel ve yönetsel gelişmelerin tümüyle açık uçlu olduğunu varsaymakta, sermayenin gerçek engelini yitene sermayenin kendisi olduğunu ve "emek-zamanının" toplumsal servetin tek üreticisi olduğunu unutmaktadır. İşçi sınıfının artan katmanlaşması, emek-gücü pazarının bölünmesi ve toplumsal işbölümünün artması (uzmanlaşma, emek piyasasının cinsel ve ulusal derinleşmesi, mesleki standartlaşma) karşısında şaşkınlığa kapılma-

nın anlamı yoktur. İşçi sınıfı hiç bir dönemde **homojen, tek biçimli ve statik** bir toplumsal sınıfı oluşturamamıştır. Öte yandan Marx'ın burjuva toplumuna ilişkin temel öngörüsü olan kapitalizmin gelişmesinin toplumu iki temel sınıfa ayırma ve kutuplaştırma eğiliminin artan bir güçle devam ettiği gerçeğinin altı çizilmelidir.

Kabaca belirtirsek üretim, dolaşım ve sermayenin değerlendirilme süreçlerinin uluslararası örgütlenmesi, gelişmiş kapitalist ülkelerde olsun, yeni-sömürgelerde olsun aktif proleter kitlelerini ve yedek sanayi ordusu olarak tanımlanan proleter katmanlarını yeniden biçimlendirmiştir. Özellikle gelişmiş kapitalist ülkelerde sermayenin görece artı-değer üretimine giderek daha fazla yaslanması, esnek üretim tekniklerine yönelmesi, meta üretimine dahil olmayan alanların özel sermaye denetimine bırakılması vb. gelişmeler işgücü piyasalarının yapısını da değiştirmektedir. Değişik emek grupları proleterleştirilmekte, emek-gücü piyasalarında geçici-informel çalışma

esasına dayanan emek-gücü kategorileri yaygınlaşmakta, göçmen işçiler ve kadın işgücü artan bir biçimde piyasalara katılmaktadır. Sermaye açısından değerlendirme ölçeğinin genişlemesi aktif proleter kitlelerinin dışında (özellikle yeni-sömürge ülkelerde) yedek sanayi ordusunun çok daha hızlı bir artışına neden olmaktadır. Gelişmiş kapitalist merkezlerde ve yeni-sömürgelerde oluşan **uluslararası emek piyasasında** sermaye, aktif ve yaygın proleter ordusunu giderek daha büyük bir oranda kadın, göçmen gibi kesimlerden devşirirken ve bunları merkezi üretim alanlarındaki sendikal işçi kitlelerinin dışına iterken, işçilerin bir sınıf olduğuna dair tarihsel ve toplumsal özbilinci de güçlü bir saldırıyla ve dünya çapında kazandığı ideolojik insiyatifle yerle bir ediyor.

Sendikal kriz konusunda da elbette bu gelişmelerin büyük bir önemi var. Geleneksel sendikal yapılar kapitalist toplumların yapısındaki değişiklikleri sağlıklı bir biçimde değerlendirememiş, tüm ülkelerde ana faaliyet dallarında sendikalı olarak tutulan çekirdek bir işgücü kesimine dayanmayı sürdürmüş, sendika ve toplu pazarlık sistemi dışına itilen çok daha geniş bir işçi kitlelerini, ana

üretim alanından taşeronlaştırma ya da üretim transferi yoluyla dağıtılan küçük işyerlerindeki işçi kesimlerini, proleterleştirilen kamu çalışanlarını sendikal örgütlenme ve mücadele stratejilerine dahil edememişlerdir.

Kısaca sermaye uluslararasılaşırken, sendikalar yerleşmiş ya da yeni-sol sendikal anlayışlarda olduğu gibi işçi sınıfının kesimsel çıkarlarını temel alan bir örgütlenme ve mücadele programına yönelmişlerdir. Bugün yeni-sol'un ve çeşitli sendikal anlayışların sınıfsal bölünme ve çelişkileri üretim ilişkileri alanının dışında, kültürel ya da bazı toplumsal egemenlik ilişkileri zemininde aramaları hatalı bir tutumdur. Bu sendikal bir politika değil, politikasızlığın politika haline getirilmesidir.

Etnik dinsel ve milliyet ayrımlarının siyasal kutuplaşmalara yolaçması karşısında hayrete kapılarak, "kapitalist toplumsal üretim örgütlenmesinin nesnel doğasının değişim göstermesinden" söz eden yaklaşımlar gerçekte sendikaları vareden toplumsal koşulların ortadan kalktığını ifade etmektedirler. Sendikal örgütlerin üzerinde yükseldiği temel toplumsal çelişkilerin dışında diğer toplumsal egemenlik ilişkilerini, bunlar sonucu oluşan kimlikleri, sendikal örgütlenmenin ve mücadelenin temeli haline getirmek sendikaları yaygınlaştırmak adına ortadan kaldırmaktır. Söz konusu egemenlik biçimlerini ortadan kaldırmak işçi hareketinin sorumluluklarından başka bir şey değildir.

Ancak yine de altı çizilmesi gereken şey, sendikal örgütlenme ve mücadele zeminlerinin yeniden oluşmakta olduğudur. Yapılması gereken, kapitalist toplumlarda ortaya çıkan yeni proleter kesimleri ya da biçimsel olarak proleterleşmiş katmanları (tekniker, bilim adamları vs.) geleneksel sendikal yapılarla eklemek ve sendikaları informelleştirmek değil, bu kesimlerin sendikalaşmasını sağlayacak bir mücadele programı dahilinde hareket etmektir. Bu ise yeni proleter kesimlerin çeşitli beklentilerinden ve özgürlük taleplerinden hareketle değil, bu kesimler içindeki dayanışma bilincinin geliştirilmesiyle çözümlenecek bir mesele olarak düşünülmelidir. (2)

İşçi sınıfının toplumsal bir sınıf olduğuna dair özbilinci geliştirecek, yeniden üretim alanına müdahale ederek "adil bir ücret için adil bir işgünü" talebinden, kapitalist toplumsal denetimin tüm biçimlerine karşı çıkmayı hedefleyen, sınıf ve kitle sendikal anlayışı doğrultusunda siyasal-toplumsal stratejiler, sendikal mücadeleler için kaçınılmaz olmuştur. Bu zeminde sendikal mücadele ve örgütlenme tarihsel/siyasal olarak zamanı dolmuş değil, belki de geçmişten daha fazla önem kazanmış ve burjuva topluma karşı muhalif bir toplumsal bilincin oluşumu açısından kritikleşmiştir. Bu süreçte sendikal mücadele ile siyasal hareket arasındaki ilişkinin tanımlanması sorunu, kuramsal spekülasyonlara ve kaba değerlendirmelere ya da sendikal mücadele süreçlerini politik örgüt biçimlerine sokarak değil, birleşik ve bağımsız bir toplumsal muhalefet hareketini örgütlemeye ve onu devrimci bir yaratıcılık ürünü haline getirebilmeye bağlıdır. Sınıf bilincinin geliştirilmesi sorunu ise, basit bir psikolojik ilişkinin kurulması ile değil, devrimci bir siyasal eylem ve mücadele stratejisi içinde çözülecektir.

(1) Burada anarko-sendikalizmin alamet-i farikasını görmeye çalışanlar ve 1.Enternasyonal zabıtlarını karıştıranlar için, ortada öznel niyetlerden değil, nesnel bir durumdan sözedildiğini vurgulamak gerekiyor. Bu konuda hassas olanlara da işçi sınıfının devrimci özne pozisyonu, sınıfların yapısı, sınıf bilinci gibi sorunların siyasal bir özne-kimlik oluşturma ve örgütlenme gibi meselelerin teorik öncülleri olduğunu yeniden hatırlatmak gerekiyor.

(2) "Kapitalist toplumda şeyleşmenin (yabancılaşmanın) en az etkilediği sınıf olarak proletarya, aynı zamanda özgürlük ideolojisinin en yüzeysel özelliğine sahiptir. Biçimsel bireysel özgürlük, yanlış hakkı vb. düşünceler özgürlük fikrinden değil, dayanışma fikrinden hareketle oluşan işçi sınıfı bilincinde içölçümsal ideolojik öğeler değildirdir." L.Goldmann, Diyalektik Araştırmalar, syf.131, Kavram Yay.,1976.

KADIN EMEĞİ

ve bir yerlerde

bir kadın

uçan bir halı

dokumadadır!

66

Doğulu kadının el hünerleri tüm dünyada ünlüdür. Elleri küçüktür; büyük bir dikkatle ve hızla çalışır. Hem yapısal hem de geleneksel olarak, kim doğulu bir kızdan daha fazla, üretim bandının etkinliğine katkıda bulunabilir? (Malezya hükümetinin yabancı sermaye için yayınladığı "Malezya: Elektronik Sektörü İçin Sağlam Ülke" isimli broşürden...)

Uluslararası kapitalist sistemin son otuz yıllık tarihi, sadece "elleri sonsuz hünerli" Doğulu kadınların değil, tüm dünyadan milyonlarca kadının, ücretli işçilere dönüştürülmesine tanıklık ediyor.

Ev kadınları, üretim sürecinin birbirinden tamamen ayrılmış çeşitli aşamalarının ev içlerine dağıtılmasını sağlayan yeni teknolojilere dayalı üretimin temel işgücünü oluşturuyorlar. 18. yüzyıl kapitalizminin "eve iş verme" sistemini andıran bu sistemde dikiş, dizgi ya da bilgisayarlara parça ekleme gibi bölümlenmiş işler, bir kablo ağıyla merkezi bir büro tarafından denetleniyor. Sadece Japonya ve İngiltere'de 2 milyon kadının sermayenin ücretli ev işçilerine dönüştürüldüğü tahmin ediliyor.

Uluslararası Yeni İşbölümü

Ancak işgücünün "kadınlaştırılması" olgusu, sadece eviçlerinin üretim sürecinin bir birimi haline getirilmesini sağlayan yeni teknolojilerin kullanımına dayanmıyor.

Yeni uluslararası işbölümü son derece "esnek" bir işgücü ihtiyacı yaratır ve dünyanın belki de en "esnek" emek gücü kaynağı kadınlardır. Kadınların 20. yüzyılda gelişmiş ülke sermayelerinin ucuz işgücü olarak kitlesel istihdamı, savaş sonrası yıllarının uluslararası emek göçü dalgasıyla birlikte başladı. Göçmen kadın işçiler, hem göçmen hem de kadın olarak, Batı Avrupa'nın en pis ve düşük ücretli işlerinde istihdam edilirken, ekonomik durgunlukta işgücü içindeki varlıklarını çok aşan

oranlarda işsiz kaldılar. 70'lerdeki krizle getirilen sınırlamalarla birlikte ucuz, esnek ve uyumlu işgücü arayışları da az gelişmiş ülkelere aktarıldı. Sermaye bu ülkelerde son derece seçici bir yöntem izleyerek pratikte en çok sömürülebilir nitelikteki işçileri istihdam etmeye yöneldi. Aranan taze kan bu ülkelerdeki kadın emeği oldu.

Uluslararası Cinsiyetçi İşbölümü

Üretimin uluslararası düzeyde parçalanması sürecinin temelinde elektronik, tekstil, gıda gibi sanayilerin emek-yoğun aşamalarının, az gelişmiş ülkelerdeki ucuz kadın emeği sömürüsü üzerinden gerçekleştirilmesi olgusu bulunur. Kadın emeğinin en yoğun kullanıldığı bölgeler, sermayenin yayılma coğrafyaları olarak bilinen Güneydoğu Asya, Orta ve Güney Amerika ile İrlanda ve Portekiz'dir.

Uluslararası işbölümünün bu doğası, yoğun kadın emeği sömürüsünün var olduğu hemen her yerdeki gibi görünmez bir niteliktedir. Görünmez nitelikteki kadın emeği sömürüsünü görünür kılmak için atılacak ilk adımsa, yeni uluslararası işbölümünün aslında, yeni bir "uluslararası cinsiyetçi işbölümü" olduğunu söylemektir. Uluslararası sermaye, ihtiyacını duyduğu taze ve ucuz işgücü kaynaklarına az gelişmiş ülkelerdeki kapitalist sektörlerin dışında yeniden üretilen ve yüksek bir üretkenliğe sahip olan genç kadın nüfus sayesinde kavuştu. Serbest üretim bölgeleri ve dünya pazarı için üretim yapan fabrikalardaki istihdam yapısı bu durumun en açık göstergesidir. Buralardaki istihdamın yüzde 70-80'ini, erkek işçilerden yüzde 20-50 oranda daha düşük ücret alan kadınlar oluşturmaktadır. Sözkonusu istihdam yapısının korunması

ise ayda yüzde 5-7'ye ve yılda yüzde 50-100'lere varan işten çıkarma oranlarıyla korunabilmektedir.

60'ların ortalarından itibaren üretimin çeşitli aşamalarının ülkeler arasında bölündüğü küresel bir zemin üzerinde ilerleyen elektronik sanayi, yüksek teknoloji ile emek yoğun işleri birleştiren doğası sayesinde, ucuz emeğe doğru kaçışın öncüsü sayılır. ABD elektronik sanayi, üretimin teknoloji yoğun geliştirme, tasarım, mühendislik ve deneme aşamalarını, profesyonel ve teknik özellikleri yüksek bir işgücüyle Amerika'da; emek-yoğun, düşük teknoloji birleştirme ve deneme

aşamalarını ise Güneydoğu Asya ve ABD-Meksika sınırındaki birimlerde gerçekleştiriyor. Silikon Vadisi'ndeki elektronik sanayi işletmelerinde erkek işçiler yüzde 80 oranında teknik, profesyonel ve idari işlerde çalışırken, kadınlar yine yüzde 80 oranında büro işleri, üretim ve ürün birleştirmede istihdam ediliyorlar. Bu kadın işçilerin büyük bir çoğunluğu aynı zamanda göçmen Meksikalılar.

Cinsiyetçi işbölümü Güneydoğu Asya'daki üretim birimlerinde iyice keskinleşiyor. ABD şirketlerinin Filipinler, Malezya, Singapur ve Tayland'daki elektronik fabrikalarında, yani uluslararası üretim bandının bu en vasıfsız ve emek-yoğun aşamalarındaki tüm çalışanların yüzde 90'ı kadın.

Elektronik sanayinin temel hedefi aslında sadece kadın değil göçmen kadın işçiler. Nitekim, Yeni Zelanda'da faaliyet gösteren uluslararası elektronik şirketlerinde çalışan üretim işçilerinin büyük bir bölümü Samoa'dan gelen göçmen kadınlardır. Bunların çoğu, elektronik şirketlerinin yoğun reklam kampanyalarının çekimiyle, iş aramak üzere kentlere ve serbest ticaret bölgelerine akın eden kır yoksulları. Uluslararası elektronik şirketlerinin "esnek" işgücü arayışları doğrultusunda son derece bilinçli biçimde yürüttükleri bu kampanyalar, nüfusu, yeniden yerleştirme programlarıyla üretim birimlerine yakın yerlerde iskan eden bölge hükümetleri tarafından da hararetle destekleniyor.

Uluslararası cinsiyetçi işbölümünü temel stratejisi haline getiren bir başka sektör tekstil ve hazır giyim. Hazır giyim sanayi en önemli kadın istihdam alanlarından birisi. ABD tekstil şirketlerinin Meksika

ka sınırındaki kötü aydınlatılmış ve havasız atölyelerinde, günde 9-10 saat çalışan taşeron işçilerin neredeyse tümü, yani yüzde 80'i, yine beyaz olmayan kadınlar. Yanısından fazlası bir aile geçindirmekle yükümlü olan hazır giyim işçisi kadınların çoğu için ücret, tek gelir kaynağı durumunda. Kadınların çalışmak zorunda olmayan ve eve ek gelir sağlayan bir cins oldukları miti, sermayenin "esnek işgücü" ihtiyacını kadın işçiler üzerinden gidermesini olanaklı kılıyor. "Doğası gereği" mevsimlik çalışan ve ani çıkışlar yaşayan hazır giyim sektöründe kadınlar, kolaylıkla işten çıkarılabiliyor ya da en düşük ücretli işlere transfer edilebiliyorlar.

Sermaye ve Cinsiyetçilik

Düşük ücretler ve sermayenin ihtiyaç duyduğu "esnek" istihdam koşulları, üretimin hangi aşamasının hangi bölgeye aktarılacağını ve hangi işin hangi cinse yaptırılacağını belirleyen temel etkenler. Nitekim, 70'lerin başında Meksika ile ABD arasındaki ücret farkı beş katı bulurken, elektronik sanayinin ABD'deki birimlerinde çalışan kadınlar saate +6 dolar, erkekler ise 5-9 dolar ücret alıyorlar. Güneydoğu Asya'daki vasıfsız kadın emeğine ödenen ücretler ise saatte 17 ile 62 cent arasında değişiyor.

Sermayenin, kadın emeği sömürsünü düşük ücret düzeylerinde kalıcılaştırabilmesi, aynı zamanda kadınları ayrımcılığa tabi tutan ve emek piyasasındaki varlıklarını ikincil olarak tanımlayan cinsiyetçi toplumsal pratiklerin devamlılığına dayanıyor. Sözkonusu toplumsal pratiklerin belirlediği koşullarda ise, belirli bir sanayideki işgücünün "kadınlaştırılması"nın anlamı, bu sanayideki işgücünün değerinin düşürülmesinden başka bir şey değildir.

Diğer yandan kadınların işten atılması, kriz dönemlerinin en olağan stratejisidir. Sermaye yeni uluslararası işbölümünün esneklik, yani kolayca işten atma üzerine kurulu sektörlerinde, kadın istihdamının "görünmez" niteliğini ustaca kullanıyor. Fairchild elektronik şirketinin Endonezya fabrikasında her hafta 20 kadın işçi, üretim kotalarını tamamlayamadıklarından atılıyor. Singapur'da da büyük çoğunluğu kadınlardan oluşan ve elektronik işçilerinin üçte birini temsil eden 15 bin işçi bir anda işten çıkarılabiliyor.

Ulusasını sermaye için düşük ücret ve esneklik kadar önemli bir başka unsur ise işgücünün eğitilebilir ve denetlenebilir olması. Dikkat çekici olan ise şirketlerin, kadınların statüsü ve rollerine ilişkin sosyal ve kültürel standartları, gelenek ve beklentileri kadın emeği sömürsünü yönetim politikalarına kolaylıkla eklemeyebilmeleridir. Yoğun kadın emeği kullanan sanayiler, titizlik ve el hüneri gibi toplumsal olarak öğrenilen özelliklerin kadın emeğinin doğal bir parçası olduğu mitini vurguluyorlar. Malezya'da faaliyet gösteren Intel şirketinin bir yetkilisi oldukça açık sözlü: "Kızları daha az dağınık, daha disiplinli ve daha kolay denetlenebilir oldukları için tercih ediyoruz."

İhtiyacı duyulan disiplinli ve denetlenebilir kadın işçi kaynakları ise aile, kilise, cami ya da toplumsal birimler tarafından sürekli olarak yeniden üretiliyor. Fairchild şirketinin Endonezya fabrikası yöneticisi, kadınların işyeri ve aile içindeki paralel konumlarını kendine göre ifade ediyor: "Burada yaptığımız iş, benim sadece bir yönetici değil, tüm Fairchild çalışanlarının babası da olduğum bir ailede olan biteni andırıyor". Sert babaların denetiminde yaşamaya alışmış kadınlar, fabrika içi otoriter ilişkilerin kabulüne çok daha yatkınlar.

Diğer yandan ulusasını şirketler yüzde 90 oranın-

uluslararası
işbölümü
aslında yeni bir
"uluslararası
cinsiyetçi
işbölümü"dür...

da, ilk kez iş bulan ve yaşları 30'un altındaki genç kadınlara özel bir ilgi gösteriyorlar. Bunun nedeni, özellikle elektronik sanayinin, normalde büyüteçlerle yapılacak ince işleri, gözleri henüz keskinliğini yitirmemiş genç kızlara yaptırarak maliyetleri düşürmesi ve bu kızlar için büyüklere ve erkeklere saygı ile simgelenen ezici pratiklerin denetim işlevini son derece kolaylaştırması. Örneğin Güney Kore'de iktidar partisi ve sendika yöneticileri, milliyetçilik ve Konfüçyanizm karışımı bir ideoloji dahilinde kadın işçileri, ülkesi ve ailesi için çok çalışmanın ne denli "dişil" bir değer olduğu konusunda ikna etmeye çalışıyorlar. Tayvan ve Hong Kong'un "yurtsever" kızları ise diğer ülkelerdeki kızkardeşlerinden daha fazla çalışmaları konusunda sürekli uyarılıyorlar. Gelenekselliğin yetmediği yerde ise imdada batılı bir kadınsı pasiflik normunun yaygınlaştırılması yetiyor: Güzellik yarışmaları, kozmetik ve mücevher satışları ve rekabete dayalı kadınlık normlarının pekiştirilmesi, kadın işçiler üzerindeki denetiminin en önemli araçlarından.

Uluslararası üretim bandının en vasıfsız, düşük ücretli ve esnek parçaları, önceden görülmemiş boyutlarda ücretli işlerde istihdam edilen kadınlar tarafından gerçekleştiriyor; uluslararası üretim bandı kadın işçilerin sırtları üzerinde duruyor.

Kadın emeğinin sermayenin yeniden yapılanma sürecinde oynadığı bu kilit rol, kadın işçileri uluslararası işçi sınıfının nesnel anlamda en önemli parçalarından birisi haline getirmektedir. Ancak şu iki olgunun birbirinden ayırt edilmesi son derece önemlidir: Kadın işçilerin, dünyadaki ücretli çalışanların en kitlesel parçalarından birisi haline gelmeleriyle, işçi sınıfıyla gerçek anlamda bütünleşmeleri farklı iki olgudur. Kadın işçilerin sayısındaki kitlesel artış, bu kadınları kendiliğinden işçi sınıfının gerçek bir parçası haline getirmez. Kapitalizmin tarihi, kadınların kitlesel olarak istihdam edildikleri ve bir süre sonra ücretsiz ev çalışanları olarak evlerine geri gönderildikleri tarihsel kesitlerle doludur. Uluslararası cinsiyetçi işbölümü kadın işçilerin işçi sınıfıyla gerçek anlamda bütünleşemediği koşullarda mümkündür ve buna dayanmaktadır.

Bu sorunun aşılabilmesi ise, işçi sınıfının, ücretli işçilerin basit toplamı olmadığını kavranmasından geçmektedir. İşçi sınıfı, sınıf mücadelesi sürecinde kurulur ve kadın işçilerin sınıfıyla gerçek anlamda bütünleşmesi ancak, sınıf içi cinsel ayrımcılık geleneklerini kıran sınıf pratikleriyle mümkündür. Yedek işsizler ordusunun, işgücünü deşerleştirme konusunda oynadığı rol herkesçe bilinir. Bugün sermayenin uluslararası yayılma sürecinde, kadınlar ve erkekler arası rekabet sınırlarına dayanmış ve artık kadınlar arası rekabet belirleyici olmaya başlamıştır: beyaz-yerli kadınlar göçmen ya da üçüncü dünyalı kadınlarla; üçüncü dünyadakiler ise birbirleriyle rekabet eder hale getirilmektedir. Silikon vadisindeki işçilerin Asya'dakilerin üretkenliğinin tehditi altında tutuldukları bir düzlemde, sınıf içi tüm ayrımcılık geleneklerinin kırılması, belirli bir cins ya da azınlığın özel çıkarlarının korunmasının ötesinde, işçi sınıfının tümünün çıkarlarının korunmasıyla bütünleşmiştir. Bu ise, işçi sınıfı mücadelesinin, tüm toplumsal eşitlik ve özgürlük taleplerini kucaklayacak biçimde yeniden kurulması sorunundan başka bir şey değildir.

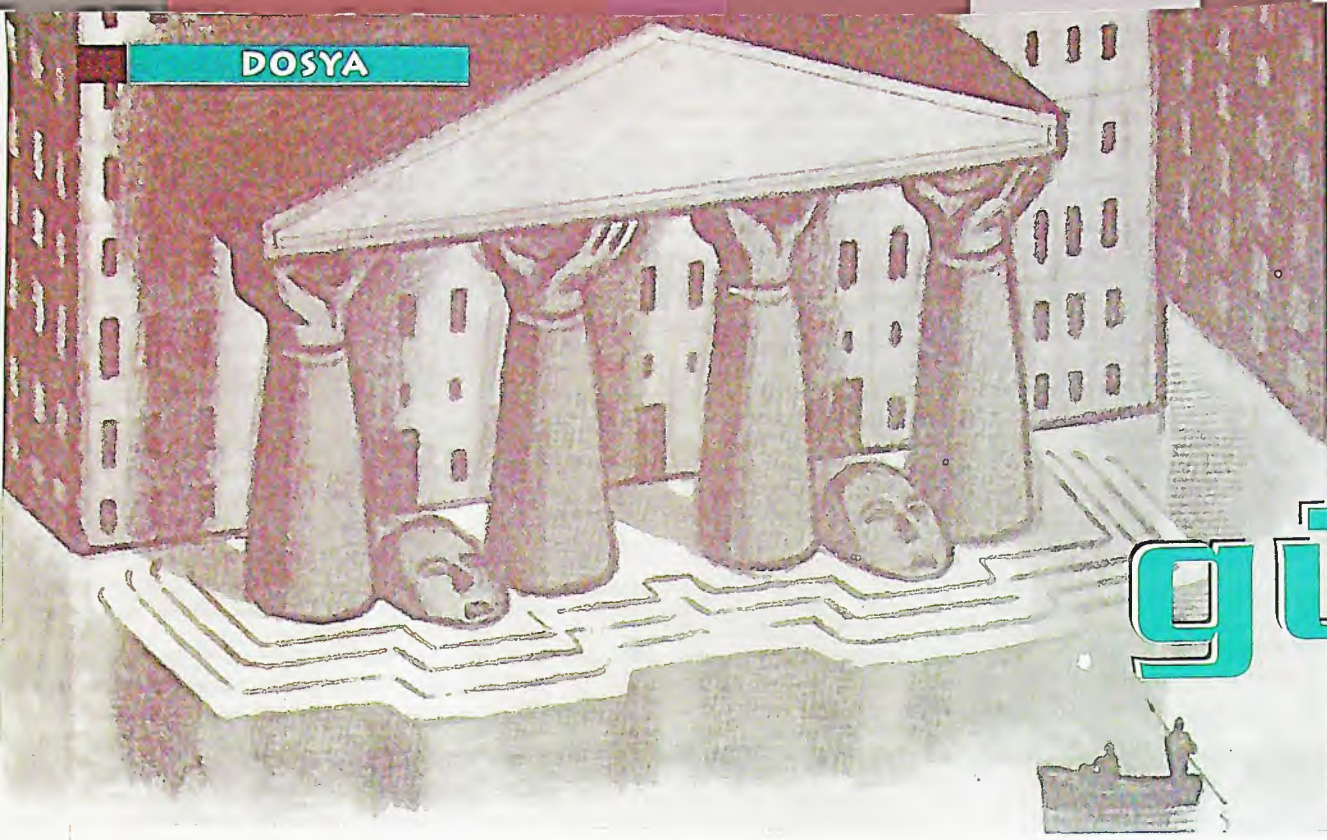
Kadınların, bu yeniden kurulum sürecinin pasif izleyicisi olmadıkları ise açıktır. Sermaye, cinsel ezilmişliği daha edilgen ve kolay denetlenebilir işçiler yaratma doğrultusunda kullanmaya çalışırken, kadın işçilerin çoğu, bu durumu aşip mücadeleye yöneliyorlar. Kadın işçilerin bu yöneliminin somut ifadesi ise, uluslararası sermayenin ulusasını birimlerindeki işyerlerinde gerçekleştirilen "yasadışı" grevlerde ve bu direnişler etrafında kurulan gerçek, militan sınıf örgütlenmeleridir. Üstelik kadınlar bu gerçek örgütlenmeleri kendi gerçek önderliklerini de yaratarak gerçekleştirilmektedirler. **"Dinle! Bağdat'da şimdi bile ceylanlar kükürüyor, kaplanlar inliyordur. Bir prenses birbir gece Padişaba masal anlatıp durur. Ve bir yerlerde bir kadın uçan bir balı dokumadadır!"**

Kaynaklar;

Oflia Gomez de Estrada ve Rhoda Reddock, *New Trends in the Internationalisation of Production: Implications for Female Workers*, International Labour and the Third World, the Making of a New Working Class içinde, Rosalind E. Boyd (ed.) 1987.

Mary Hancock, *Transnational Production and Women Workers*, Annie Phizacklea (ed.) One Way Ticket, Migration and Female Labour içinde, 1983.

Annie Phizacklea, *Introduction*, Annie Phizacklea (ed.) One Way Ticket içinde, 1983.

İSSİZ AMA GÜÇSÜZ DEĞİL

İşsizlik kapitalizmin yarattığı en büyük sorunlardan biridir. Gerçi işsizlik her zaman 'kapitalizmin kendisi için' bir sorun değildir. Kapitalistler ücretlerin düşürülmesi için işsizlikten yararlanırlar, ama aşırı büyüyen bir işsizlik de kapitalizmi tehdit eder. Bu nedenle devlet, sermayenin genel çıkarları lehine işsizliği belli bir denetim altına almaya çalışır.

Burjuva düşüncesine göre işsizliğin, yani işgücünün arzının işgücü talebinden fazla olmasının esas nedeni ücretlerin yüksekliğidir. Buna göre "ücretler düşürülürse işgücüne olan talep artacak, böylece işsizlik de ortadan kalkacaktır.

Ne var ki hayat bu düşüncenin inandırıcılığını ortadan kaldırmaktadır. Uzunca bir süredir işçilerin gelir düzeyleri görece olarak azalmasına ve sosyal devlet ciddi olarak daralmasına rağmen, işsizlik turmanıyor. İşsizlik yeniden gelişmiş kapitalist baş gündem maddelerinden biri olmaya başlıyor.

Aslında dünyaya egemen olan kapitalist anlayış işsizliği yoketme ya da en alt düzeye çekme niyeti taşıyor. Aksine "işsizlikle mücadele" yeni dünya düzeni politikalarının bir unsuru olarak ele alınıyor. Dünya Bankası ve IMF raporlarında da ortaya konduğu gibi, işsizlik, işçi sınıfının tarihsel kazanımlarının gaspedilmesi için kullanılıyor. Bu raporlarda işsizlik en önemli sorun olarak belirlendikten sonra bu sorunun hafifletilmesi için, işçilerin sendikal-sosyal haklarından vazgeçmesi isteniyor. Bir başka deyişle günümüzde işsizlik olgusu, Marks'ın "yedek sanayi ordusu" tanımlamasına en uygun biçimi taşıyor. Sürekli olarak işçilerle işsizler arasında bir ayırım yaratılmak isteniyor ve "Bu kadar çok insan çalışmak isterken bu sendikal ve sosyal hakları vermek zorunda değiliz." deniyor.

Kuşku yok ki işsizliğin etkisi en çok sosyal alanda hissediliyor. İşsizlerin varlığı, örgütlü işçiler için bir baskı unsuru. Bu nedenle son dönemde öne çıkan en önemli sendikal talep iş güvencesidir.

Kapitalizm koşullarında işsizliğin ortadan kaldırılması mümkün değildir. İşsizlerin sayısının hızla artmasına seyirci kalmak da doğru değildir. Hemen belirtmeli ki işsizlerin sınıf hareketi içinde örgütlenememesi, gerici ve faşist örgütlenmelerin ekmeğine yağ sürmek anlamına gelir. Nitekim son dönemde turmanan gerici-ırkçı hareketler artan işsiz-

likten de beslenmektedir. Ancak işsizlerin işçi sınıfının bir parçası, yani "yedek sanayi ordusu" olduğu unutulmamalıdır. Ve bu nedenle işsizler sınıf hareketinin bir unsuru olarak örgütlenmelidirler.

İşsizlerin örgütlenmesi deyince öncelikle sendikalar ile işsizler arasındaki ilişkinin nasıl kurulacağı sorusu akla gelmektedir. Bu soru iki boyutlu bir değerlendirmeyi gerektirmektedir. Birincisi, işten atılma yoluyla işsiz kalanların sendikalarla olan ilişkisi; ikincisi, henüz bir işe girmemiş olan, iş arayan ve bulamayan genç işsizlerin sendikalarla ilişkisi.

Bugün işten atılma yoluyla işsiz kalan işçiler eski işlerine dönemiyor. Yeni iş sahaları da hizmet ve yeni sanayi sektörlerinde açılıyor. Bu nedenle, işsizlerin örgütlenmesi yeni sektörlerde sendikal örgütlenme açısından önem taşıyor.

İşten atılan, böylece işsiz kalanların örgütlenmesine yönelik genel eğilim, bu işsizlerin sendika üyeliklerini sürdürmeleridir. Pek çok ülkede bu olanağı ortadan kaldıran yasal engeller varolmasına karşın, işsiz kalanların sendikal üyeliklerini sürdürmeleri zorlanmaktadır. Ancak araştırmalar gösteriyor ki işsiz kalan üyelerin sendika üyeliklerini devam ettirme konusundaki kararlılıklarını belirleyen temel etmen, sendika üyeliğinin somut bir yarar getirip getirmediğidir; örneğin, işsizlik yardımlarının organizasyonunda sendikalarının rolünün olması ya da yeniden işe yerleştirmede sendikaların aracılık yapmaları işsiz kalanların sendikal örgütlülüğe olan ilgisini canlı tutabiliyor.

Genç işsizlerin örgütlenmesi çok daha zor. Çünkü gençlerin sendikal bilinçleri gelişkin değil. Genç işsizler sendikanın ne olduğunu bilmiyorlar; sendikayı avukat bürosu, hatta şirket gibi görenler bile var. Dünyada genç işsizlerin örgütlenmesine dönük çeşitli girişimler var: Bazı sendikalar gençlik birimleri kurarak okulu bitiren, öğrenci olan ya da çeşitli meslek kurslarına katılan gençlerle ilişki kuruyorlar. Gençler arasında sendikal bilincin yaygınlaşması, sendikal işçilerin yaş ortalamasının arttığı günümüzde, sendikaların ortadan kaldırılması çabalarının önünün kesilmesi için zorunludur.

İşsizler İçin Özel Birimler

İşsizlerin sendikal örgütlülüğü sadece sendikal üyeliklerinin devam etmesiyle sağlanamaz. Bu nedenle işsizler için yarı-özerk özel birimlerin kurulması gerekiyor. Dünyada buna yönelik çalışmalar var ve yararlı sonuçların doğmasına da yol açıyor.

Özel birimlerin başında farklı işkollarındaki işsizlerin katılımıyla oluşturulan bölge komiteleri gelmektedir. Bölge esasına dayalı işsiz komiteleri ya-

rı bağımsız nitelikte. Bu komitelerin sendikalarla olan ilişkisinin sağlıklı bir temele oturtulması gerekir. Tümüyle bağımsız komiteleşme yeterince güçlü bir gelişme çizgisi gösteremeyebilir, çünkü esas olan işsizlerin kendi başlarına örgütlenmesi değil, halen çalışan işçilerle birlikte örgütlenmesidir. Sendikaların bir alt organı konumundaki bir işsiz örgütlenmesi ise işlevli olmayabilir.

İşsizlerin bölgesel temelde komiteleşmesinin başarısı, görevlerinin iyi belirlenmesine bağlıdır. Komitelerin görevlerinin başında işsizlerin taleplerinin belirlenmesi ve bunlar için kitlesel bir mücadelenin başlatılması yer almalıdır. Bu taleplerin bazıları zaten geleneksel taleplerdir; örneğin, işsizlik sigortası, istihdam güvencesi, çalışma saatlerinin düşürülmesi. Bu talepler için mücadele çalışan ve çalışmayan emekçilerin ortak mücadelesiyle kazanılabilir.

İşsizlerin komiteleşmesini destekleyen bir araç da işsizler için sendikal merkezler/lokaller olabilir. Dünya örnekleri bu merkezlerin yararını ortaya koymaktadır. Bu merkezlerin amacı işçilerle işsizlerin sendikal hareket içindeki bağlarını güçlendirmektir. İşsizliğin yoğun olduğu yerleşim birimlerinde kurulacak bu merkezlerin ikili işlevi vardır: birincisi, işsizlere bilgi, danışma, eğitim gibi hizmetlerin verilmesi; ikincisi, bu merkezler işsizlerin taleplerinin tercümanı olmasıdır. Bütün merkezlerin ortak faaliyeti işsizlere danışmanlık ve rehberlik yapmaktır. Bazı merkezlerde eski işçiler işsizlere deneyim ve bilgi aktarmaktadırlar. Bu merkezlerde gönüllüler çalışmakta, organizasyonu konfederasyonlar tarafından ya da konfederasyonlarla diğer demokratik örgütlere ortaklaşa yapılmaktadır.

Sonuç

İşsizlerin örgütlenmesine yönelik deneyim Türkiye'de oldukça zayıftır. Diğer ülkelerde on yılı aşkın bir süredir örgütlenme çalışmaları olmasına rağmen, henüz oturmuş bir modelden söz edilemez. Ancak ne olursa olsun, işsizlerin örgütlenmesi sınıf hareketinin gelişmesi bakımından büyük önem taşımaktadır, çünkü gittikçe artan işsizlik sınıf hareketini olumsuz olarak etkilemekte, işsizleşen kitleler sınıf hareketi içinde örgütlenmedikçe gerici-ırkçı akımların etkisi altında kalmaktadır. İşçilerle işsizler arasındaki gerilimin turmandırılması çabaları da sendikal hareketin altını oyan en büyük tehlikelerden biridir. Bu nedenle işsizlerin sınıf hareketinin bir bileşeni olarak örgütlenmesi güncel bir görevdir.

Dünyada esen "yeni liberal" fırtınanın sonuçlarından etkilenen toplumsal kesimlerden biri de emeklilerdir. Sosyal amaçlı bütün faaliyetleri kapitalizmin önünde bir engel olarak gören sermaye, ömrünün uzunca bir bölümünü değer üreterek geçirmiş olan emekliler için yapılan harcamaları bile ortadan kaldırmak istemektedir. Dünya Bankası tarafından organize edilen bir planla, sosyal güvenliğe ayrılan kamusal fonlar ortadan kaldırılmakta ve sosyal güvenlik alanı piyasa ilişkilerinin denetimine sokulmaktadır.

Sermaye bu işleme gerekçe olarak, gittikçe yaşlanan nüfusun büyük bir maliyet doğurduğunu öne sürmektedir. Bu mantığın sonucu olarak ya sosyal güvenlik alanı da özelleştirilecek ve emeklilik yaşı yükseltilecek ya da emekliler ölüme terk edilecektir.

Sosyal güvenliğin bir kamu hizmeti niteliğinden çıkarılması önce Latin Amerika ülkelerinde başlatıldı. 1981'de Şili'de yürürlüğe konan planın ana noktasını emeklilik fonlarının işletilmesinin özelleştirilmesi oluşturmuyordu.

Latin Amerika ülkelerinde uygulanan bu sistem eşitsizliği, adaletsizliği arttırmaktan başka bir işe yaramadı. Yoksulluk, gelir dağılımı bozukluğu daha da yükseldi. Şimdi bu sistemi Avrupa ülkelerinde de yerleştirmek istiyorlar. Türkiye'de sürmekte olan emeklilik yaşının yükseltilmesi tartışmaları da bu planın bir parçası olarak karşımıza çıkıyor. Son olarak İtalya'da benzer bir değişiklik için bazı adımlar atıldı, ancak geçen yılın son haftalarında bu planı sekteye uğratan bir olgu yine İtalya'da ortaya çıkmıştı. Bütçe içinde emeklilere ayrılan payı azaltmak isteyen Berlusconi hükümetine karşı emeklilerin önünü çektiği büyük bir protesto gerçekleştirilmişti. Tüm İtalya'da yüzbinlerce çalışan ve emekli hükümetin bu tasarısını geri çekirmeyi başarmıştı.

Bu olay bir gerçeği ortaya koyuyor: sosyal güvenliğin lağvedilmesi çabaları ilerde emeklilik haklarından yararlanacak olan bugünün işçileri kadar, bugünün emeklilerini de etkiliyor.

Buna bağlı olarak, emeklilerin çalışanlarla ortak mücadelesi de bir gereklilik halini almış bulunuyor. Emeklilerin bir köşeye çekilmeden kendi hakları için mücadele girmeleri sadece kendileri açısından değil sınıf hareketinin bütünü açısından da önemli ilerlemeler sağlıyor.

Emekliler ve Sendikalaşma

Bugüne kadar emeklilerin, genel olarak da yaşlıların hayatını sürdürmeleri sosyal güvenlik uygulamalarıyla sağlanmaktadır. Gelişmiş ülkelerde, özellikle de Avrupa'da gelişmiş bir sistem var. Az gelişmiş ülkelerde ise geleneksel aile içi koruma sistemi yaygın. Ancak her iki koruma biçimi de giderek zayıflıyor.

Bu olgular karşısında emeklilerin örgütlenmesinden ve hakları için mücadele etmesinden başka çareleri kalmıyor. Türkiye'de emeklilerin sayısal dağılımı şöyle: '93 rakamlarıyla, Emekli Sandığı'na bağlı emeklilerin sayısı, 999 bin 783, SSK'ya bağlı olanların sayısı 1 milyon 999 bin, Bağkur'a bağlı olanların sayısı 92 bin 068. Bu kadar çok sayıda insan haklarını koruyabilecek örgütlülüğün yoksun.

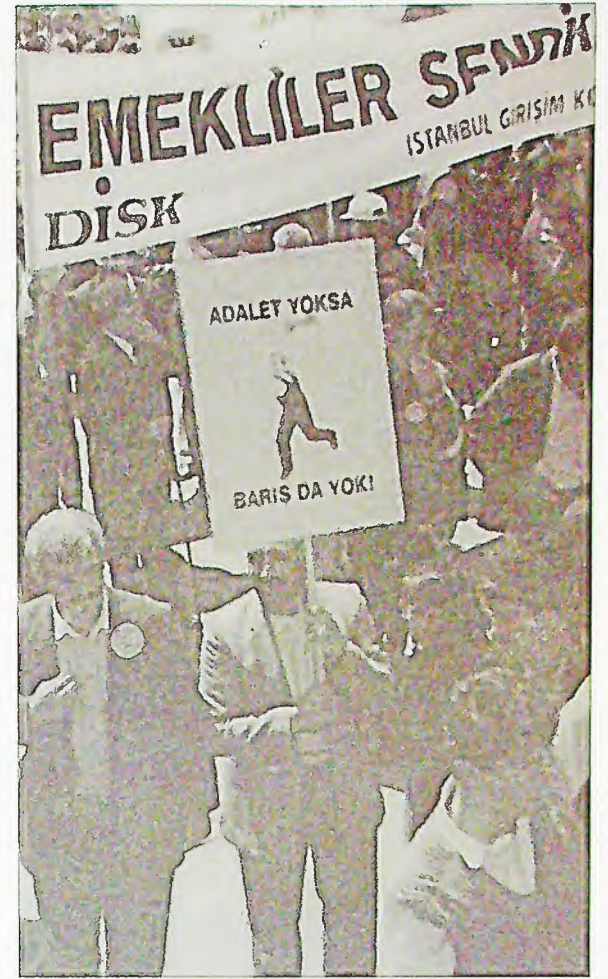
Emeklilerin sendikalaşmasına ilişkin deneyler çok eskilere dayanmıyor. Buna rağmen özellikle Avrupa'da bu konuda önemli gelişmeler kaydedilmiş durumdadır. Bu deneyimler Türkiyeli emeklilerin örgütlenmesi için oldukça yararlı dersler içermektedir.

Emeklilerin sendikalarla olan ilişkisi tek bir biçim içine sığmış değil. Emekliler ayrı bir federasyon ya da sendika biçiminde, veya işkolu sendikalarında örgütlenebiliyorlar. Bir konfederasyon çatısı altında ayrı bir emekliler sendikasının var olduğu ülkelerin başlıcaları İtalya, Lüksemburg, Malta, Danimarka, Fransa, İsviçre ve İspanya. Yine Danimarka, Fransa, İsviçre, Portekiz ve İspanya'da işkolu sendikalarında üyeliklerini sürdüren emekliler de var. Bunların dışındaki Avrupa ülkelerinde ise emekliler işkolu sendikalarında üyeliklerini sürdürmek suretiyle örgütleniyorlar.

Emeklilerin ayrı bir sendikal örgüt olarak örgütlenmesi yönündeki eğilim giderek güç kazanıyor. Ayrı emekliler sendikası olmayan konfederasyonlarda bile emekliler komitesi ya da dairesi gibi yarı özerk yapılar kuruluyor. Buna örnek olarak DGB (Almanya), TUC (İngiltere) ve UGT (Portekiz) gösterilebilir.

Emekliler sadece sendikal biçim altında da örgütlenmiyorlar. Pek çok ülkede politik esaslı emekli örgütleri de mevcut.

Bir bütün olarak değerlendirildiğinde Avrupa'da örgütlü olan emeklilerin sayısı 6 milyonun üzerindedir. Bazı ülkelerde emeklilerin çok büyük bir kesimi örgütlenmiş durumdadır; bu ülkelerin başında da İtalya gelmektedir. İtalyan konfederasyonları CGIL ve CSIL'in üyelerinin % 25'inden fazlasını emekliler sendikasının üyeleri oluşturmaktadır.

emekliler de sendikalaşır

DİSK Emekliler Sendikası Girişimi

Ülkemizde emekliler iktidarların iki dudağı arasına ve bürokrasinin kalemlerinin ucuna takılan yaşamları hakkındaki kararları artık kendileri vermek istediklerini bugünlerde gösteriyorlar.

Bugüne dek emeklilerin en üst örgütlenmesini, eski bir Türk-İş yöneticisi ve emekli bir parlamenterin başkanlığında ve de emekli işçilerin haberi olmaksızın maaşlarından kesilen aidatlarla ayakta tutulan, bütçesi yılda 500-600 milyar lirayı bulan Emekli İşçiler Cemiyetiydi. SSK yönetiminde Ethem Ezgü isimli bir parlamenterle temsil(!) ediliyorlar.

Sermaye emeklilere artık, "ne duruyorsunuz, ölsenize" derken, emekliler kendilerine yönelen bu saldırıya karşı etkili bir yanıt hazırlıyorlar. DİSK bünyesinde sürdürülen Emekliler Sendikası kuruluş çalışmaları hızla gelişiyor. Bölgelerde, kentlerde emekli meclisleri oluşturuldu. Bu meclisler kendi yürütme komitelerini de yaratmaya başladılar. Sendikanın ana tüzük hazırlıkları da hızla ilerliyor.

Bu işçi-memur tüm emeklileri içeren ayırım gözetmeyen bir ön örgütlenme çalışması. Emeklilerin yaşamlarının her döneminde örgütlü olabilmesini sağlayacak ilk mücadele örgütü Emekli-Sen'in kuruluşu için fazla beklemek gerekmeyecek. Bu arada Türk-İş'ten gelen vazgeçme zorlamaları ve "emekli işçilerin sendikalarında üyeliğinin devamı" yasasını çıkarma tehditlerinin ne anlama geldiği önümüzdeki günlerde belli olacak.

Sendikaların Emeklilere İlişkin Talepleri

Sendikaların emekliler ve yaşlılarla ilgili talepleri şu şekilde sıralanabilir: istihdamla ilgili talepler, sosyal güvenlik (ücret, sağlık vb.) ilgili talepler, konut sorunu ile ilgili talepler, emeklilerin toplumsal konumuyla ilgili talepler ve örgütlenmeye ilişkin talepler. Emeklilerin sendikal bir örgütlenmeye kavuşmaları sadece emekliler için değil, sendikalar için de önemli yararlar getirecektir. Emeklilerin deneyiminden yararlanmak bile başlı başına bir kazanım olarak değerlendirilmelidir. Bunun için emekliler sadece indirimli aidatlar ödeyip üyeliklerini sürdürmekle yetinmemeli, sendikal mücadeleyi her boyutta sürdürebilecek, sendikal ve konfederal yapılar içinde demokratik temsil yoluyla kararları etkileyebilecek bir örgütlülüğe ulaşmalıdırlar.

Kanımızca böyle bir örgütlülük ayrı bir emekliler sendikası ile mümkündür. Özellikle ülkemizdeki emeklilerin Emekli Sandığı, SSK, Bağkur ve özel sigortalar gibi farklı emeklilik kurumlarına bağlı oldukları gözönüne alındığında, emeklilerin ortak bir mücadele içinde biraraya gelmeleri ayrı bir emekliler sendikasının kurulmasını gerektirmektedir. İtalya'da konfederasyonlara üye emekli sendikalarının toplam üye sayısı 3,5 milyonun üstüne çıkmıştır. Emekli sendikaları, işkolu sendikalarında üyeliklerini devam ettiren emeklilere göre daha fazla iş üretme olanaklarına sahip olacaklardır. Çalışırken ortak örgütlenemeyen işçiler ve kamu çalışanları, emekliliklerinde ortak örgütlenmenin avantajını kullanabileceklerdir.

ULUSLARARASI

İŞBÖLÜMÜNÜN

YENİDEN

ÖRGÜTLENMESİ

informel

sektör

en "formel"

sektör

*İnformelleşmenin,
sadece ekonomik değil,
ideolojik, politik
ve toplumsal olarak
bütün kesimleri
derinden etkileyen bir olgu
haline gelmesi,
devletin bu
süreçteki rolünü
ele almayı da gerekli
kılmaktadır...*

H içbir kuralın sınırlayıcılığı altında olmayan, ideal piyasa ekonomisinde tüm faaliyetler, günümüzde informal olarak adlandırdığımız yollarla gerçekleştirileceğinden, formal ve informal ayrımı da anlamını yitirecektir".

Marjinal, gayri resmi, kayıtdışı sektör gibi çeşitli isimlerle tanımlanmaya çalışılan informal ekonomi gerçekte sermayenin tüm sınır ve engellerden kurtulma mücadelesinin en "resmi" biçimlerinden birisidir. Bu eğilim bir geçiş süreci ya da sapmayı değil, tarihsel bir yönelimi temsil ediyor.

Ekonomik ve toplumsal dokunun standart kurum ve kurallarının dışında kalan, hakim üretim tarzının anarşik yapısının ihtiyaçlarından ve yasal boşluklardan beslenen informal sektör, aslında, her dönemde varlığını sürdüren düzensiz ve esnek bir üretim, dağıtım ve istihdam biçimidir.

Tarihin bütün dönemlerinde varolan ve her türlü ekonomik sisteme ve gelişmişlik düzeyine eklenebilen bu üretim örgütlenmesi, bugün yeni bir toplumsal eğilimin de temsilcisidir. Özü itibarıyla informelleşme, "hakim sınıfların, devletin desteğini de arkalarına alarak, ekonominin işleyişi üzerine kurdukları yeni bir hakimiyet türüdür."

Uludağ Üniversitesi'nde öğretim görevlisi Tahir Baştaymaz'ın araştırmasına göre, günümüzde informal sektörün az gelişmiş ülkelerin istihdamı içindeki payı, %60-70 dolayındadır. Informel ekonomi birçok ekonominin temel unsurudur. Üstelik bugün sermaye informal sektörü, iletişim ve bilgisayar teknolojilerini kullanarak hızla yaymaktadır.

Informelliğin Sınırları

1980'li yıllarda her türlü mal ve hizmetin üretiminden dağıtımına kadar yaygınlaşan informelleşme, kullandığı kaynak ve teknoloji, istihdam ettiği işgücünün niteliği ve çalışma koşulları, formal sektörle ilişkileri, devlet kurumları ve yasalar karşısındaki konumu, işletme büyüklükleri, ürünlerinin toplumsal karakteri ve hedeflediği pazar açısından son derece heterojen bir yapıya sahiptir.

Yapılan bir araştırmaya göre, İstanbul'da çalışanların yüzde 56.5'i, Ankara'dakilerin yüzde 63

ve İzmir'dekilerin yüzde 61.5'i, informal ilişkiler içinde istihdam edilmektedirler. (Alpar ve Yener, 1991) DIE'nin tanımına göre ise, 5'ten az işçi çalıştıran işyerlerinde istihdam edilenlerin toplam istihdama oranı yüzde 41.5'dir. Informel sektör bu dar tanıma göre, 3.061.948 kişiyi kapsamaktadır.

Sistemli olarak mali yolsuzlukta yapan formal şirketler de, hiçbir kurala uymadan nakit ödemelerle yürütülen ekonomik işlemler de informal sektör kapsamında ele alınmalıdır. Sermayenin giderek yaygınlaşan bu tür uygulamaları, diğer informal faaliyetleri özendirilmekte ve bu koşullardan beslenmektedir. Bu nedenle, informelliğin gerçek boyutlarının bilineni çok aştığı söylenebilir.

Sermaye, Esnek Üretim Ve Informel Sektör

Informel işletmelerin temel özelliklerinden birisi, kısa zamanda farklı koşullara uyum sağlayabilme ve çok çeşitli biçimler alabilme yetenekleridir. Bu özellikleriyle informal işletmelerin büyümesi, "tam zamanında" ve "stoksuz" üretim anlayışıyla örgütlenen esnek üretimin yayılmasına katkıda bulunmaktadır.

Büyük tekeller artık daha küçük birimlere ayrışma ve onların otonom yönetimlerinin gelişmesine olanak sağlayan bir örgütlenmeye gitmektedirler. Bu ağ içinde yer alan birimlerin çoğu, zincirleme bir taşeronluk bağlantısıyla, informal ilişkiler ve üretim birimlerini kucaklamaktadır. Bu ağ, üretimden dağıtım ve tüketime uzanmakta ve birçok alanda karlılık, daha az yönetsel çaba ve daha düşük maliyetlerle gerçekleştirilebilmektedir.

Bu sürecin emek açısından en önemli sonucu ise, işçi sınıfının sınıf kimliğinin dağıtılmasını hedefleyen yeni çalışma biçimlerinin ortaya çıkmasıdır: "standart olmayan ve düzensiz işler" başlığı altında toplanan bu işler geçici çalışma, part-time çalışma, esnek zamanlı çalışma, farklı saatlerde çalışma, sosyal olmayan ve değişik saatlerde çalışma, kendi kendini istihdam etme, eve iş verme, tek çalışma gibi isimler almaktadır. Bunların çoğu, eğitimsiz ve niteliksiz işgücünün azami sömürsünü temel alan çalışma biçimleridir.

Devletin Informelleşmesi

"İşçi sınıfının güçlü bir toplumsal grup olması özelliğini ortadan kaldıran bir süreç olarak enformalizasyon, devletin ve formal sektörün ortak bir projesi olarak gelişmiştir." (Portes, 1983)

Informelleşmenin, sadece ekonomik değil, ideolojik, politik ve toplumsal olarak bütün kesimleri derinden etkileyen bir olgu haline gelmesi, devletin bu süreçteki rolünü ele almayı da gerekli kılmaktadır. Birincisi, devlet informelleşmeyi kimi zaman sınırlamaya çalışsa da, çoğunlukla hoşgörülle karşılamakta, hatta teşvik ve krediler, çeşitli af ve yasal düzenlemelerle birlikte gelişmesine fiilen katkıda bulunmaktadır.

Demirel'in başbakanlık döneminde Lüleburgaz'daki bir fabrika açılışında söylediği "Bugün 48 tane fabrika gördüm, hepsi ruhsatsız. Türk müteşebbisini tebrik ederim. Bu kadar yaşağa, bu kadar zorluga rağmen bunları kurmuşlar" sözleri, bu gerçeğin en vezic ifadelerindedir.

Az gelişmiş ülke iktidarlarının bu tutumlarının önemli nedenlerinden birisi, eşitsiz ve yıkıcı uluslararası rekabete dayanabilmek için, kendi yapı ve kurumlarını informelleştirmek zorunda kalmalarıdır.

Son 25-20 yılda uluslararası sermayeye büyük bir akışkanlık kazanmıştır. Uluslararası sermayenin, ulusal ekonomik süreçlerde tutulabilmesi için, ulusal devletlerin, kendi yasalarını ve top-

lumsal kurallarını çiğneme ve standartlarını yoketme girişimi de hız kazanmaktadır. Ulusal devletler, ulusal kalkınma programları doğrultusunda geliştirdikleri kamu işletmelerini elden çıkararak, ekonomilerini de informelleştirmektedirler. Serbest piyasa söylemiyle yanyana gündeme getirilen "devletin küçültülmesi"nin özü budur.

Bu eğilimin önemli sonuçlarından birisi de devletin sermayeden, işçilerin sosyal hakları ile ilgili olarak aldığı "dolaylı ücret" paylarından vazgeçmesidir. Böylece devlet sosyal ücretlere yani sosyal yardım, hizmet ve sosyal refah programlarına, kendi kendisini informelleştirerek "dur" demektedir.

Siyasal iktidarların bu tercihlerinin bir yönünü, informelleşmenin işsizlik, yoksulluk ve politik güvensizlik gibi toplumsal olguların zemin hazırlayacağı kitlesel hareketler karşısında bir sübap işlevi görmesi oluşturmaktadır. Güdülen bir başka yararsa, örgütlenmesi çok zor olan informal sektörün, örgütlü çalışanlardan kopartılarak denetlenmesi ve bu yolla çeşitli kesimlerin birbirlerine karşı kullanılabilmesi olanağıdır.

Emekçi Sınıf Kimliğinde Informelleşme

Informelleşme kaçak istihdamın, sosyal yardımlardan mahrumiyetin, asgari ücretten de düşük ücretler ve sefil çalışma koşullarının yaygınlaşması; işçi sağlığı ve iş güvenliğinin ortadan kalkmasına yol açmaktadır. Özellikle az gelişmiş ülkelerdeki informal sektörün çocuk emeğini yoğun olarak kullandığı işletmelerde can güvenliği, sorunların başında gelmektedir.

Informel sektör uluslararası düzlemde büyük bir kısmını göçmen, kadın ya da çocuk emeğinin oluşturduğu bir işgücünü istihdam etmektedir. Bu üç kategorinin ortak özelliği, vasıfsız işlerde, standart işgücü maliyetlerinin altında çalıştırılabilirliği; kolayca ve bedelsiz olarak işten çıkarılabilirliği ve özel denetim ilişkilerine tabi kılınabilirliği.

Informel sektörde istihdam edilen tüm işgücü kategorilerinin ortak yönü, vasıfsız olmalarıdır. Çünkü ağırlıklı nihai ürünlerden çok, ara malların üretiminde yoğunlaşan informal sektör işçileri, bir malın tamamını görme şansına bile sahip değildir. Öte yandan tanım gereği esnek-informel işletmelerde çalışanlar, yüksek iş değiştirme oranları ve uzun işsizlik sürelerine mahkum olmaktadır. Bu ise, işçi sınıfı kimliğinin ve örgütülüğünün önünde ciddi ideolojik ve politik engeller yaratmaktadır.

Diğer yandan kendi işini yapan tek kişilik işletmelerin yaydığı "özel girişimcilik ruhu" ve sınıf atlama hayali de bu etkiyi yapmaktadır. Diğer bir savrulma, çoğunlukla 5-10 kişilik işletmelerde nihai ürünün sahibi olmayan "işveren"le yüzyüze kurulan ilişkilerin yarattığı bulanıklıktan kaynaklanmaktadır.

Çok ciddi atomizasyon ve kırılmalara yol açan informelleşmenin belirgin sonuçları, bu sürecin temel hedefinin, örgütlü işgücünün emek süreci üzerindeki kontrolünü yoketmek ve bir bütün olarak emekçilerin sınıf kimliğini dağıtmak olduğunu göstermektedir. Kısacası informelleşme, "işçileri proleter iş ilişkilerinden bile yoksun bırakan gizli bir ücretli emek biçimi" olarak tanımlanmaktadır.

Informelleşmenin üretimin coğrafi dağılımında meydana getirdiği değişimler bile, sınıf ilişkileri ve sınıf mücadelesinin geleneksel dokusunda köklü değişimler yaratmaktadır.

"Örgütlü proletaryanın zayıflatılmasında, fabrikaların kapatılması ve desantralizasyon, işçi gösterilerini polis zoruyla dağıtmaya kıyasla kesinlikle daha etkili olduğundan, kapitalist ülkelerde informelleşme sürecini destekleyen önemli etmenlerden birinin bu sürecin işverenlere sunduğu yararlar oldu-

**informelleşme süreci
aynı zamanda,
yeni mücadele
dinamiklerinin ve
işçi sınıfının
yeni örgütlenme
araçlarının zeminini
oluşturmaktadır...**

**"doğada olduğu
gibi tarihte de
çürüme, hayatın
laboratuvarıdır"**

ğu söylenebilir". Informelleşmenin, sermaye açısından bu cins bir "yarar" sağlamanın ardında yatan en önemli etken ise, geleneksel sendikaların büyük işletmeler dışındaki işçileri örgütlemek konusundaki gönülsüzlük ve yeteneksizlikleridir.

Geleneksel sendikalar 80'li yıllara kadar, özellikle kamu sektöründeki büyük işletmelerin istikrarlı, yani vasıflı ve yüksek ücretli işgücünü, devletle çeşitli uzlaşmalar temelinde örgütleyerek varlıklarını sürdürmüşlerdir. Ancak sermayenin yeniden yapılanma sürecinin yarattığı koşullarda, bu tarz bir "örgütlenme" pratiğine alışkın sendikal yapılar, üretim sürecinin ülkeler arasında parçalanmasının yarattığı sonuçlara karşı koymak bir yana, tek bir sektörün formel-informel parçaları arasındaki mücadele birliğini sağlayacak örgütsel araçları bile yaratmaktan uzaktırlar. Ülkemizdeki 20 milyonu aşkın aktif işgücünün sadece 1 milyonunun geleneksel sendikalara üye oldukları, özelleştirme ve taşeronlaştırma uygulamalarının giderek bütün büyük işletmelerin yapısını belirlediği, devletin informelleşme sürecinin aktif destekçisi olduğu koşullarda, işçi sınıfı bir bütün olarak atomizasyona uğratılmakta ve kazanılmış hakların korunması imkansızlaşmaktadır.

Sınıf Mücadelesinde Yeni Dinamikler

Ancak "doğada olduğu gibi tarihte de çürüme, hayatın laboratuvarıdır". Sermaye ve devletin işçi sınıfı mücadelesini darmadağın etmek için gündeme getirdiği informelleşme süreci, aynı zamanda, yeni mücadele dinamiklerinin ve işçi sınıfının yeni örgütlenme araçlarının da zeminini oluşturmaktadır. Çünkü bu sürecin bir yanı emekçi kitlelerin denetimi ve aşırı sömürsü mücadelesini temsil ederken, diğer bir yanı da çıkarları sermayeye karşı olan tüm emekçi kesimleri, eski ayrıcalıkların silinmesi temelinde birbirine yakınlaştırması ve birbirlerine mahkum etmesidir.

Üstelik bu süreç, giderek artan tekelleşme ile üretim birimlerinin en küçük ölçeklere kadar parçalanmasının; üretimin toplumsal niteliğinin artmasıyla, mülkiyetin daha fazla özelleşmesinin; ulusal devletlerin sosyal fonksiyonlarını terketmeleriyle emekçi kitlelerin düzene entegrasyonun; bilgiye ulaşma kanallarının çeşitlenmesiyle ideolojik bilgi bombardımanının ve zenginliğin boyutlarındaki devasa artışla mutlak yoksullaşmanın yarattığı ölümcül çelişkileri daha da keskinleştirmektedir.

Sözkonusu eğilimin yarattığı bir başka olanak ise, emekçi kitlelerin işyerleri ve yaşam alanları arasındaki parçalanmanın, sermayenin topyekün saldırısı karşısında giderek erimesidir. Kesimsel ve coğrafi ayrımları aşarak yaygınlaşan bu proleterleşme dalgasının, geleneksel örgütlenme ve mücadele pratikleriyle kapsanamayacağı gerçeği, işçi sınıfı hareketinin krizinden de anlaşılmaktadır. 80'li yıllarda yükselen başarılı mücadele ve örgütlenme deneyleri, bütün etnik, cinsel ve dinsel ayrımları toplumsal bir mücadele programı ekseninde biraraya getirme yeteneğinde olan örgütsel araçlar üzerinde yükselmektedir. Bu araçların temelini ise, işyeri sorunlarıyla mücadeleyi işyerlerine hapseden ve yerleşim birimlerindeki emekçileri "emekçi" olarak taşıdıkları politik kimlik etrafında örgütleyemeyen anlayışların reddi oluşturmaktadır.

Kaynaklar:

Informelliğin Politik Sonuçları; Alejandro PORTES, Manuel CASTELLS ve Lauren A. BENTON

Başka Bir Dünya: Informel Ekonominin Kökenleri Dinamikleri ve Sonuçları; Manuel CASTELLS - Alejandro PORTES

Gecekondu Araştırması, DPT, Mayıs 1991

Yayınlanmamış Araştırma; Tahir BAŞTAYMAZ, Uludağ Üniversitesi Öğretim Görevlisi

"Çevre ve çevre sorunları" konusu ilk kez 1972'de Stockholm'da toplanan BM "Çevre ve İnsan" Konferansı ile hükümetler düzeyinde, resmi tarzda ele alındı. Daha önceleri ise '68 gençlik hareketleri içerisinde Dünya Günü Etkinlikleri ya da anti-nükleer etkinlikler gibi çevre sorunlarını sorgulayan çıkışlar görülmüştü. O dönemden 1990'lara kadar dünyada ve Türkiye'de çevre sorunları hızla artıp, çeşitlenirken ve doğal yaşamı ve insanlığı tehdit eder bir noktaya gelirken, çevrenin hukuksal boyutlarından örgütlenme, bilinç ve ahlaki düzeyde bir çok değişim ve gelişim olmuştur.

Artık 5 Haziran, Dünya Çevre Günü olarak kutlanırken (!) çevreye en çok zarar verenler başta olmak üzere birçokları haziran aylarında "çevreci" olmaya başladılar. Bir diğer yandan, 1992'de yapılan Rio Dünya Zirvesi (1972'nin devamı olarak) çevre sorunları açısından da gelişmişlik ve

az gelişmişlik olgusunu bir kez daha ortaya koymuştur. Ve "sürdürülebilir kalkınma" gibi bir kavramın ne anlam ifade ettiğini en azından gözler önüne sermiştir. (ABD'nin bir çok sözleşmeye imza atmayarak, önemlilik kaynağı olan teknolojilerini devam ettirmesi ilk başta örnek verilebilir.) Bugün, çevre ve çevre sorunlarını ideolojiler üstü gören yaklaşımlar, teknolojiye karşı tavırla sorunun çözüleceğini savunanlar, kısacası resmi çevrecilerden, yeşillere, derin ekolojistlere, anti-endüstriyalist çıkışlara, radikal çevrecilere, sosyal ekolojistlere kadar uzanan birçok görüş bulunmaktadır. Ancak çevre sorunlarının sosyo-ekonomik sistemlerle, üretim ilişkileri, tüketim süreçleri ve demokratik planlama ya da plansızlıkla doğrudan ilişkisi de yadsınmaz. Torunoğlu ve Demirer'in kimi bölümlerini kısaltarak sunduğumuz çalışması da bu çerçevede değerlendirilmelidir.

ekolojik yıkım

siyasal bir yaklaşım

"varlık alanı olarak, gerçek yani gerçek somut kabul edilmeden ve nesnel gerçek bilinmeden, doğayı, toplumu, insanı değiştirmek mümkün değildir."

(I. Beşikçi, Bilim Yöntemi, Yurt Kitap Yayın, Ekim 1991, s.30)

Gerçekçi ve kalıcı çözümlere ancak araştırarak, üretmek ve tartışarak ulaşabiliriz. Çevresel/ekolojik yıkım konusunda siyasal bir bakış oluşturmak için de böylesi bir araştırmaya ve tartışmaya gereksinim vardır. Kapitalizmin işleyiş biçimi, bunun çevresel/ekolojik sorunlara yansıtışı, bu çerçevede reel sosyalist deneyime ilişkin kimi belirlemeler ve topyekün bir yıkıma sürüklenmekte olan yeryüzünün kurtuluşunun niye yeni bir sosyalist dalgadan geçtiğini de ancak böylesi bir araştırma süreci içinde tanımlayabiliriz.

Kapitalizmin Temel Yapısı

Kapitalist sistemi yönlendiren itici güç sermaye birikimidir. Bu nedenle endüstriyel ve mali politikalar, sermaye sahiplerinin toplam gelirden aldıkları payı maksimize etmek üzere kurulmuş ve yürütülmektedir. Üretimi insani gereksinimler yerine artı-değer güdüsüne bağlayan bu çarpık yapı, artı-değer motivasyonunun olmadığı ya da yetersiz bulunduğu alanlarda, insani gereksinimleri gözardı etmektedir.

Uzun vadede kapitalizmin bu yapısal sorunlarının çözümü ancak 19.yy'daki demiryolu endüstri-

sinde gerçekleştirdiği çaplı atımlara denk düşen, büyük ölçekli sermaye yatırım olanakları bulmasından geçiyor. Fakat böylesi olanaklar ufukta görünmüyor.

Yine de bu krizin, kapitalizmin yakın gelecekte, zorunlu bir yıkıma götüreceği düşünülmemelidir. Tarih bize kriz ortamlarında yüzyıllarca varlığını sürdürmüş sistemlerin, ancak toplumsal bir devrim ile yıkıldıklarını göstermektedir.

Kapitalizmde Çevre

Bazı kesimler "çevresel sorunların kapitalizm öncesi süreçte de -bugün yaşanan boyutta olmasa da- yaşanmakta olduğunu ve tıpkı cinsiyet ayrımı, ırkçılık ve savaş gibi bu sorunların da sadece kapitalist sistemle açıklanamayacağını" ileri sürüyorlar.

Tarihsel olarak bu sorunların kapitalizmden çok eskilere dayandığı bir gerçek. Ama kapitalizm, kendisinden önce varolan bu sorunları kendi işleyiş biçiminde yeniden üretmiş, içeriklerini olduğu kadar boyutlarını da yeniden "dölmüştür".

Bunun mekanizmaları şöyle sıralanabilir:

- Kapitalist üretim biçiminde doğal kaynaklara ilişkin bozulmayı önleyici/azaltıcı teknolojileri ve yatırımları yine ancak kar güdüsüyle ele alınmaktadır. Sonuçta, çevre kirliliğini önlemeye dönük yatırımlar ve ayrılan kaynaklar artmasına karşın, ekolojik/çevresel yıkım şiddetlenerek sürmektedir.

-Yine kapitalist sistemin sürekli geliştirdiği yüksek teknoloji savaş endüstrisi de doğal kaynaklar üzerinde ayrı bir tehdit oluşturmaktadır.

-Yeni pazar oluşturma ve varolan pazarlardaki tüketimi körüklemek amacıyla kitlelere yeni tüketim kalıpları aşılanmaktadır. İnsani gereksinimler

yerine israfa yönelik bu tüketim kalıpları hem üretim hem de tüketim sonrasındaki depolama/giderim süreçlerinde doğaya yeni yükler getirmektedir.

-Ucuz hammadde arayışı çerçevesinde kapitalizm tüm dünya çapında birçok doğal kaynağı sormusuzca tüketmektedir.

-Kapitalizm ucuz hammadde, ucuz emek ve yeni pazar arayışlarına, günümüzde bir de tehlikeli sanayi atıklarını depolayabileceği, çevresel yasa ve yönetmelikleri buna uygun ülkeler arayışını ekledi.

-Çevre ve ekoloji ile uyumlu alternatif üretim teknolojilerinin geliştirilmesi ve kullanıma sunulmasındaki kontrol, yine kapitalist sınıfların elinde. Dolayısıyla üretim teknolojileri, toplumsal gereksinimlere ve çevreye uyumlulukları değil, kapitalist üretim biçimine uygunlukları çerçevesinde kitlelerden bağımsız olarak belirleniyor.

Kısacası çevresel bozulmayı, popüler söylemde olduğu üzere "ideolojiler üstü" ya da "çağdaş toplumun kaçınılmaz getirisi" olarak görmek tarafsızlık kılıfı altındaki taraflı bir saf alış değil ise kara bir cahilliğe denk düşüyor.

Reel Sosyalizm Deneyimi

Çevresel uygulamalar, reel sosyalist deneyimin "sicil"indeki önemli başlıklardan biri. Sosyalizmin kapitalizmden yola çıkış noktasındaki farklılığı, yaşanan reel sosyalizm pratiğiyle çevresel/ekolojik yıkım konusunda, büyük bir benzerliğe dönüştü. Bunun nedenleri bu "sicil"nin bütününden ayrı düşünülemez. Reel sosyalist deneyimin köklü bir çözümlenmesi bu çalışmanın kapsamı dışında olmasına karşın bu nedenler, konumuz çerçevesinde, şöylece özetlenebilir; 1) sosyalizmin salt bir eko-

nomik kalkınma modeli olarak algılanarak sistemin en önemli güvencesini oluşturan insan faktörü ile demokratik içeriğinin öne çıkarılmaması, 2) askeri, ekonomik ve kültürel kapitalist kuşatma, 3) teknoloji ve endüstriyel büyümede kapitalist ülkelerin "gerisine düşme" kaygısı, 4) kitlelerde burjuva demokrasisi illüzyonlarıyla şekillenen özel mülkiyet baten bu dönemdeki uygulamanın, sınıfsal ve demokratik özünden çok farklı bir noktaya gelmesi ve bürokratik bir diktatörlüğe dönüşmesi.

Reel sosyalizmin pratiğine bakılarak, sosyalist tezinin bu sorunların çözümünde başarısız olduğu sonucuna varmak, yüzeysel bir yaklaşımdır. Üretim insanı gereksinimler doğrultusunda, demokratik işleyişe sahip politik bir mekanizmayla kontrolü olarak yönlendirilmesine dayanan sosyalist teori, teknoloji üretimi ve kullanımı süreçlerinde mantık olarak kapitalizmden farklılaşmaktadır. Sosyalizmin hedeflerini kapitalizmin "başarı" tanımlarından tümüyle soyutlayarak, katılımcı bir sosyalist demokrasi, bilgi edinme ve ifade özgürlüğü ile insan hakları gibi kavramları içselleştirmesi hayatın tüm alanları gibi çevresel/ekolojik bozulma alanındaki başarısızlığın da belirleyici ön koşuludur.

Günümüzde küresel çevresel/ekolojik yıkım, kapitalizmin doğasından kaynaklanmaktadır. Sistemin işleyişi gereği sermayeyi oluşturan birimler ekonomik bunalım ortamları ile karşılaşmamak ya da var olanlardan bir an önce kurtulmak amacıyla kısa vadeli ve kar marjı yüksek yatırımlara yönelmekte ve uzun vadeli planlara yanaşmamaktadır. Oysa ekoloji ve çevresel değerlerle uyumlu etkin bir ekonomik modelin uygulanabilmesi ancak uzun vadeli bir planlama ile mümkündür.

Sosyalizm tam bu noktada kapitalizmden farklı olarak rasyonel bir frenleme mekanizması sunmaktadır. Kaynak ve işgücü dağılımında kapitalizmin rekabetçi piyasa vurgusu, sosyalizmde demokratik ve katılımcı bir planlamaya dönüşmektedir. Sosyalist planlama, kuramsal olarak çevresel ekolojik değerlerle uyumlu ve insani ve doğal gereksinimlerle sınırlı bir ekonomik model sunmaktadır. "İnsani gereksinimler" in sınırı ise sosyalizmin daha önceki uygulamalarında eksik olan demokratik ve katılımcı niteliği ile yani yine sistemi oluşturan bireyler tarafından belirlenecektir.

Planlama bazında yaşanmış reel sosyalist deneyim vurguyu insani değerlerden çok kapitalizmin gerisine düşmeme ve savunma amaçlarına yaptı. Böylece sosyalizm, amaçlarını belirlemede yetkiyi -dolaylı da olsa- kapitalizme verdi. Başka bir deyişle "savaşı düşmanın normlarıyla sürdürdü" ve sonunda insana yabancılaşmış bir sisteme dönüştü. Reel sosyalist pratiğin neden olduğu çevresel/ekolojik yıkım bu yabancılaşmadan ayrı düşünülemez.

Bundan çıkarılacak ders sosyalist planlamanın çevresel bir yıkıma neden olacağı değildir/olmamalıdır. Temel vurgusunu insani gelişime ve doğal değerlerin korunmasına yapmış bir sosyalist planlama topyekün bir yıkıma gitmekte olan yeryüzünün tek çıkışıdır.

Neden Sosyalist Bir Alternatif?

Ekolojik değerlerle uyumlu yeni bir toplum projesi, kapitalizmin yaşamın tüm alanlarında yerleştiği insan doğasına aykırı koşulları ve uygulamaları sadece politik anlamda değil, düşünce biçimi ile tüm sonuçlarıyla birlikte ortadan kaldırmak zordur. Çevresel yıkım boyutlarıyla da, bilimsel ve teknolojik girdiler kadar, sosyal, kültürel ve eğitsel anlamda köklü bir yeniden yapılanışa gereksinim vardır.

Böylesi uzun vadeli bir sürecin pratik anlamdaki ilk vurgusu önleyici çevre politikaları üzerine olmalıdır. Önleyici çevre politikalarında, herhangi bir toplumsal proje hayata geçirilmeden önce doğaya getireceği yük bilimsel yöntemlerle ve siyasi iktidarın güdümlenmesinden uzak bilim adamları/kadınları tarafından belirlenir. Daha sonra olası çevresel yüklerden etkilenecek kitlenin kendi belirlediği temsilcilerin, bilim çevrelerinin, yerel ve merkezi yöneticilerin katılımıyla oluşturulacak ve demokratik işleyişe sahip bir komisyon aracılığıyla toplumsal fayda temelinde bir karara ulaşılır. Bu karar aksi bilimsel olarak kanıtlanmadıkça ya da söz konusu kitlenin istemi değişmediği sürece kalıcıdır.

Önleyici çevre politikaları ancak uzun vadeli bir planlama ile hayata geçirilebilir. Bu planlama sürecinin kendisi kadar kimler tarafından ve hangi öncelikler gözetilerek yapılacağı da yaşamsal öneme sahiptir. Kapitalist sistemin neden olduğu yıkımın

onarımı sürecinde bölgesel farklılıkların gideriminin aciliyeti nedeniyle merkez ağırlıklı işlemek durumunda olan bu mekanizma uzun vadede yerel inisiyatiflerce yürütülmelidir.

Planlama sürecinin demokratik niteliği ancak kitlelerin aktif katılımı ile sağlanabilir. Bireylere ait oldukları birimlerin (mahalle, köy, işyeri, vb.) gereksinimlerini, yine bu birimlerdeki kendi örgütlülükleri aracılığıyla toplumsal planlama sürecine bir girdi olarak katacaklardır. Bu demokratik işleyişin güvencesi siyasal iktidar değil, özgür iradeli bireylerden oluşan kitleler olacaktır.

Toplumun farklı kesimlerinin taleplerini bir "ortak fayda" kavramı içinde ancak bir sosyalist iktidar birleştirebilir. Örneğin sosyalist çerçevede gündeme gelen bir toplu taşıma projesi, özel araç sasisinde %95'lik bir azalma sağlayabilir. Şehirlerarası yolcu ve mal taşınmasında demiryolu altyapısı geliştirilip yaygın kullanıma sunulması, kentsel hava kirliliğinde en büyük paya sahip motorlu taşıt araçlarından kaynaklanan CO, NOx, SOx vb. gibi emisyonlar %5 seviyesine indirilerek sera etkisi, ozon tabakası ve asit yağmurları gibi çok daha geniş ölçekli sorunların çözümü yönünde önemli bir

adım atılmış olur. Sadece böylesi bir proje hayata geçirilebildiğinde, hava kirliliği ile ilgili gelişmeler yanında, ulaşım kaynaklı yaralanma ve ölümlerine getirdiği sosyal ve -sağlık harcamaları bazında- ekonomik kayıplar önlenebilirken, ulaşım için oluşturulmuş büyük bir bürokratik yapılanma da (hukuksal, kanuni, polisye) ekonomi üzerindeki tüm yüküyle birlikte ortadan kaldırılabilir.

Kapitalist tehdidin olmadığı bir dünyada askeri harcamalar sadece bölgesel savunma ve kamu güvenliği alanları ile sınırlandırılabilir. Gereksinim fazlası askeri işgücü ve teknolojik birikim ise tahrip olan çevresel/ekolojik değerlerin onarımı ile diğer toplumsal amaçlı projelere sunulabilir.

Bunların yanında artı-değer elde etme güdüsünün yönlendirmediği bir toplumda hiçbir işlevi kalmayacak iş (siz "tüketim" diye okuyun) alanlarını bir düşünelim; reklam sektörü, mali danışmanlık, borsa sigortacılık, vb. Varlıklarını salt kapitalist sisteme borçlu olan bu sektörler, işlevsiz hale geldikleri durumda tükettikleri iş gücü, enerji, kaynak kayıpları yine toplumsal faydaya yönelik alanlara aktırılabilir.

İnsan doğası ve ekoloji ile uyumlu bir toplum projesi bizi yukarıda anılan sektörlerin gereksizliğine ve sonlandırılmasına davet ederken akıllara "bu sektörlerde çalışan iş gücünün işsiz mi kalacağı?" gelebilir. "İş" kavramının vahşi kapitalist rekabet ortamı tanımlarından çok farklılaşacağına altını çizerek devam edelim; kapitalizm kaynaklı yıkımın onarımı sürecinde olacağı kadar yine kapitalizm kaynaklı sermaye ve enerji yoğun, dolayısıyla aşırı çevre kirliliğine neden olan teknolojilerden insan işgücüne ağırlık veren, çevre ile uyumlu, üretim sistemlerine geçildiğinde yoğun bir emek talebi yani "iş olanağı" olacak. Ayrıca üretim süreci bir zorunluluk değil de, insani gereksinimlerle sınırlı olacağından, gereksinim fazlası işgücü kitlelere eşit bir biçimde dağılmış, gündelik çalışma süresinde bir azalma olarak gündeme gelecektir. Ortaya çıkan gereksinim fazlası bu zaman da kitlelerin kişisel gelişim çabalarında ve demokratik planlama sürecine aktif katılımı olarak somutlaşacaktır.

Sonlarken

Çevre sorunsalını ele alırken radikal bir söylemin gerekliliği ancak bu sorunsalın çekim merkezini doğru olarak belirleyebilmekle anlaşılabilir. Yeryüzü üzerindeki insan varlığını ve tüm doğal değerleri en basit anlatımla bir "olmak ya da olmamak" ikilemine getirdiği şüphesiz olan çevresel/ekolojik yıkımın boyutu, konuya ilişkin sistem içi popülist söylemleri dışlarken, sistemi sorgulayan radikal söylemleri çözüme giden yolda yegane alternatifler olarak güçlendirmektedir. "Herşeyin yolunda gitmekte olduğuna" ilişkin inanç, yaşayan somutluklar karşısında gittikçe zayıflarken, kitlelerin çözüme yönelik "risk alma" eğilimi güçlenmekte ve toplumsal dinamizm artmaktadır. Eksikliği duyulan ise bu "risk alma" sürecinin pratikteki somut çerçevesidir.

Ancak radikal bir yaklaşım yaşanmakta olan ekolojik yıkımın insan hakları, demokrasi, emek sömürsü gibi temel kavramlardan ayrı olarak ele alınamayacağını ve çözümün yapısal bir değişimden geçtiğini açıklayacaktır. Ve kitleler yine ancak böylesi radikal bir yaklaşım çerçevesinde, kendi varlığının devamı için tüm insani ve doğal değerleri bir yokoluşun eşiğine getiren kapitalizme, er ya da geç "dur" diyeceklerdir.

GLOBALLEŞME VE

yeni
dünya
düzeni

Dünyada çok hızlı ekonomik ve politik değişimler yaşanıyor. Ancak bunların konturları ve hangilerinin kalıcı hangilerinin geçici olduğu henüz belli değil. Üstelik bu değişimler sık sık ve beklenmedik şekilde sert ekonomik, mali ve politik krizlere de yol açıyor. Bu yüzden havada belirsizlik ve korku da var.

Bu dönüşümleri anlamlandırmak için sık sık iki kavrama başvuruluyor: Globalleşme ve Yeni Dünya Düzeni. Bu ikisi arasında şöyle bir de ilişki var: Yeni Dünya Düzeni, Globalleşmenin hızlandığı bir dönemde başladı ve bir ekonomik durgunlukla çakıştı. Böylece her ikisinden de büyük ölçüde etkilendi. Şimdi sıra ile bu iki kavramın kapsadıklarına değinip gelişmelerin kaba bir haritasını çıkarmaya çalışalım.

GLOBALLEŞME

Globalleşme kavramı ile ifade edilen sürecin iki bileşeni var. Bunlardan biri sermaye birikimi süreci. Burada esas olarak para/mali sermayenin dolaşımının serbestleşmesi, hacminin artması, hızlanması, yaygınlaşması ve yeni yatırım araçlarının devreye girmesinden bahsediliyor. Globalleşmenin diğer bileşeni de teknolojik gelişmeler, yani bilgisayarların yaygınlaşmasıyla haberleşme ve bilgi işleminin hızlanması ve ucuzlaşmasına yol açan gelişmelerle ilgili.

Sermaye Birikim Süreci

1982 borç krizinden sonra ki gelişmeler gerçek anlamda bir globalleşmenin başlamasına yol açtı. 1970'lerde merkez ülkelerde yatırım olanaklarının, durgunluk nedeniyle, azalmasına paralel olarak gelişmekte olan ülkelere yönelen mali sermaye, 1982 borç krizinden sonra, gelişmekte olan ülkelere duyulan güven sarsılınca, tekrar merkez ülkelerin pazarlarına geri dönmeye başladı. Ancak yatırım alanlarının hala sınırlı (üretken alanlarda kar oranlarının düşük) olması mali sermayeyi borsa, borç piyasaları, tüketici kredileri gibi alanlara sıkıştırdı ve spekülative köpük başlattı.

Aynı dönemde merkez ülkelerde Monetarist-Liberal politikaları benimsemiş hükümetler sermayenin dolaşımını serbestleştirecek mali reformlar yapıyorlar ve piyasanın serbestçe işleyişinin önündeki yasal engelleri ortadan kaldırıyorlardı. Böyle bir ortamda merkez ülkelerdeki belli başlı borsalar 1983-1987 arasında %300 yükseliş gösterdiler. Mali sermayenin hacmi de hızla büyüdü. Böylece 1980'lerde tahvil hisse senedi piyasalarının GSMH'ya oranı ABD'de %9'dan %93'e, Almanya'da %8'den %85'e ve Japonya'da %7'den %119'a çıktı.

Bu dönemde gelişmekte olan ülkelere, borç krizinden etkilenen yerlerde de IMF yapısal uyum programları uygulanmaya konarak ekonomiler serbestleşiyordu. Yapısal uyum programları bu ülkelerde iç pazarı dünya ekonomisine açtılar, yabancı sermaye girişini ve ihracatı teşvik ettiler, böylece tüm kaynakları dış borçların ödenmesine yönlendirdiler. Ancak 1980'lerin sonuna gelindiğinde ortaya çıkan manzara hiç de iç açıcı değildi. Bu programların uygulanması sırasında gelişmekte olan ülkelere gelişmiş ülkelere toplam 178 milyar dolar transfer edilmişti. Bu, Marshall yardımı'nın iki katına eşit bir büyüklüktü. Buna paralel olarak gelişmekte olan ülkelere ulusal gelir ortalama %60 ge-

rilemiş, tüm fedakarlıklara rağmen borç sorunu çözülememiş ve dış boçlar 3 kat artmıştı. Bu gelişmeler, gelişmekte olan ülkelerin ekonomilerini tümü ile globalleşmenin etkisine açılmasının da fiyatıydı.

Sermayenin globalleşmesi, 1987 borsa krizinden sonra ve esas olarak bu krizi izleyen ekonomik durgunluk sırasında başdöndürücü bir hızla ulaştı. 1987 borsa krizinden sonra sermaye ve esas olarak mali-sermaye tekrar gelişmekte olan ülkelerin pazarlarına yönelmeye başladı.

Çok uluslu şirketlerin yatırımları 1986-1990 arasında ortalama 37 milyar dolar iken bu rakam 1993'de yılda 160 milyar dolara sıçradı. Borsa krizinden sonra, gelişmekte olan ülkelere giden sermaye, 5 yılda 15 kat arttı. Yeni yatırım araçlarının temsil eden türev piyasalarının hacmi ise baş döndürücü bir hızla 1992'de 20 trilyon dolara fırladı.

Az sonra da değineceğim gibi globalleşmedeki bu sıçrama dünya ekonomisinin politik olarak da en istikrarsız olduğu bir dönemde, soğuk savaş bittikten sonra gerçekleşti. Bu istikrarsızlık ve güven sızlık ortamı küreselleşmeye damgasını vurdu. Yeni teknolojik gelişmelerin de etkisiyle mali sermaye spekülative hareketlerde yoğunlaştı ve kısa vadeli sermaye hareketleri öne geçti. Global düzeyde faaliyet gösteren ve bu kısa vadeli spekülative sermaye hareketleri üzerinde yaşayan global yatırım fonları ve uluslararası yatırım bankalarının gücü olağanüstü arttı ve globalleşmenin hızlanması ile birlikte bu uluslararası mali sermayenin üzerinde yuvalanmış sınıf şekillenmesi de hızlandı.

Teknolojik gelişmeler

Son yıllarda bilgisayarların bellek hacmi ve gücünde büyük sıçramalar yaşandı ve bunlara paralel olarak bilgi işlem ve haberleşme programları büyük hızla gelişmeye başladı. Masa bilgisayarlarının sayısı 100.000.000'u aştı. Bunların 30.000.000'dan fazlası yerel ve global "network"lere bağlandılar. Bu networklerde haberleşme ve bilgi işlem son derece hızlandı ucuzladı ve gerçek zaman içinde gerçekleşmeye başladı. Yukarıda kısaca tarif ettiğim sermayenin dolaşımının hızlanması işte bu networklerde yaşanıyor, kısa vadeli spekülative para burada dolaşıyordu. Örneğin 1994'de para piyasalarında elektronik işlemlerin hacmi haftada 4 trilyon dolara, yani ABD'nin ulusal borcuna eşit bir büyüklüğe ulaşmıştı.

Bu gelişmeleri bir teknolojik devrim düzeyine çıkaran ise zaman ve mekan üzerindeki etkileriydi. Sermayenin 24 saat hiç durmadan bu devrelerde, global olarak dolaşması, dünyanın herhangi bir yerinden diğerine bilgi ve doküman transferinin gerçek zaman içinde yapılabilmesi alışageldiğimiz zaman kavramını değiştirmeye başladı. Global bağlantıların yapılabilmesi ve bu networklerde yapılabilecek gerçek zamanlı bir uzayın oluşmaya başlaması mekan kavramını da değiştirmeye başladı. Elektronik devrelerden oluşan bir "cyber space" vardı karşımızda. Burada bilgi el değiştiriyor, ticaret yapılıyor, kara para aklanıyor, her türlü yayın yapılabilir ve bu "cyber space" hükümetlerin ve yasaların yasal etkisi dışında kalabiliyordu. Bu cyber space'de faaliyet gösterenler bir ekonomik rant elde ettikleri için burada bir de cyber ekonomi oluşmuştu.

Cyber space ve cyber ekonomi aynı zamanda uluslararası mali sermaye düzleminde yaşanan sınıf şekillenmesinin de büyük ölçüde etki alanıydı ve siyasi ve ekonomik kontrol konularında yeni sorunlar gündeme getiriyordu. Cyber Space'i kim kontrol edecek sorusu, bunlardan sadece biri ama hance en önemlisiydi. Bu alanda teknolojinin üretimi ve dağılımını kim kontrol ederse cyber space'i de gelecekte o'nun kontrol etme olasılığı vardı. Bugün göze çarpan üç tür kontrol mekanizmasının

üçü de gelişmiş ülkelerin elinde. Bunlar kısaca, networklerin yayılması ve yeni teknolojik yatırımların yapılması için gerekli mali olanaklar; bilginin üretimi ve denetimi ve bu denetimi sağlamak için GATT çerçevesinde oluşturulan ve denetimi geliştirmiş ülkelere veren, patent, marka ve telif haklarının korunması yasası olarak sıralanabilir. Kısaca özetlersek: bir cyber ekonomi oluşuyor, sermayenin dolaşımı hızlanıyor spekülasyona yöneliyor; yeni bir global sınıf şekillenmesi yaşanıyor ve bu gelişmeler içinde teknolojinin kontrolü yine merkez ülkelerin elinde kalacakmış gibi görünüyor.

YENİ DÜNYA DÜZENİ

Yeni Dünya Düzeni kavramını 1989'dan sonra esas olarak "soğuk savaşın" bitmesi ile ilgili olarak kullanmaya başladık. Yukarıda tarif etmeye çalıştığımız globalleşme madalyonunun bir yüzüyse, Yeni Dünya Düzeni öteki yüzüydü. Yeni Dünya Düzeninin temel bileşenleri kısaca şöyle özetlenebilir:

1. 1989'da Berlin duvarının yıkılması ve Körfez savaşında SSCB'nin Batı ittifakını desteklemesi iki kutuplu dengenin ortadan kalktığını gösteriyordu. Artık ABD tek global süper güçtü. Ancak askeri ve teknolojik gücü bu rolüne uygun olsa da Amerikanın önemli ekonomik zaafı vardı. Bütçe ve cari hesap açıkları ve yüksek dış borcu bu ülkenin önemli ölçüde bir kaynak sorunuyla karşı karşıya olduğunu gösteriyordu. ABD'nin uluslararası mali ve ekonomik gücünün bir ifadesi olan dolar hegemonyası da şiddetle geriliyor ve bir genel eşdeğer ve sığınak para olarak önemini yitiriyordu.

2. Diğer taraftan "soğuk savaşın" bitmesi ABD'nin askeri ve nükleer şemsiyesinin önemini azalttı. Batı blokunun bugüne kadar doğuya karşı bu şemsiye altında birleşmek için ikinci plana attığı ulusal ekonomik politik çelişkileri öne çıkmaya başladı ve bloklaşma eğilimleri belirdi.

3. Doğu blokunun çökmesi ile uluslararası sermayenin dolaşımına açılan ülkeler Batı ülkeleri arasında yeni rekabet alanları oluşturmaya başladı ve ekonomik politik sürüşmeler güçlendi.

4. Geçmişte iki bloklu denge sırasında askeri ve politik kaygılarla oluşturulmuş veya yaşatılan ya da bu ortamda kendine bir yer bulan ülkeler dengeler bozulunca mali ve askeri kaynaklardan yoksun kaldılar. Bu temelde şekillenmiş ekonomileri ve politik yapıları hızla dağılmaya başladı. Bu gelişmeler yerel savaşlara ve mini krizlere yol açmaya başladılar. Öte yandan buraları şimdi de silah sanayinin yeni pazarlarını oluşturma yoluna girdiler. Böylece istikrarsızlık da süreklilik kazandı.

5. Merkezi planlama ve kumanda'ya dayanan bir sermaye birikim sürecinin hakim olduğu Doğu bloku ve SSCB gibi ülkelerin derin ekonomik ve sonra da politik krize girmesi Yeni Dünya düzenine çok önemli bir ideolojik boyut da kattı. Batı ittifakı, Doğu bloku ülkelerini sosyalist olarak niteleyip, bütün ekonomik ve yönetim başarısızlıklarını sosyalizme mal ettiğinden, bu ülkelerin merkezi kontrolden serbest piyasa ekonomisine geçmeye başlamalarını da genel olarak sosyalizmin özel olarak da planlama ve ekonomiye devlet müdahalesinin iflası olarak niteledi. Bu durum 1980'ler boyunca güçlenmekte olan sermaye-piyasa merkezli, liberal yeni-sağ görüşlerin savunulmasını ve yaygınlaşmasını kolaylaştırdı.

6. Ancak 1990'ların sonundaki ekonomik durgunluk sırasında artan işsizlik, yoksulluk ve globalleşmenin getirdiği istikrarsızlık serbest piyasa ve devletin ekonomiye müdahale etmemesi gibi konuların sorgulanmasını tekrar gündeme getirmeye başladı. Sosyalizmin ve onun bir türevi olan sosyal

demokrasinin başarısızlığı, ya da gözden düşmesi bireyci yaklaşımlara karşı, irrasyonel ve mistik yaklaşımların güçlenmesine yol açtı. 1980'lerin sonundan itibaren Kuzey Afrika, Orta Doğu gibi bölgelerde batıya ve kapitalizme bir tepki olarak sadece İslami hareketlerin güçlendiği görüldü.

Şimdi buraya kadar anlattıklarımı kısaca bir kere daha özetlemek istiyorum.

Bir yandan sermaye dolaşımının hızlanması ve teknolojik devrimle birlikte globalleşme gelişir ve dünya ekonomisinde istikrarsız, belirsiz bir ortam yaratırken Dünya sisteminin politik düzleminde de gelişmiş ülkeler arasındaki liderlik sorunu, bloklaşma, yeni paylaşım alanlarının ortaya çıkması, yerel savaşlar açlık ve doğal felaketlerin hızlanması, içinde yaşadığımız dünyanın belli başlı özelliklerini oluşturuyor. Bu dünyanın bir diğer özelliği de uluslararası düzlemde yeni bir sınıf şekillenmesinin uluslararası mali sermayenin güçlenmesi ve etkisinin artması oldu. Bu da kendi başına bir istikrarsızlık kaynağıydı. Çünkü bu uluslararası mali sermaye sınıfının en büyük özelliği çok büyük hacimde sermayenin hareketini kontrol etmekle birlikte herhangi bir ekonomik coğrafyada, ulusal sermaye birikim sürecinde çabasının olmamasıydı. Mali sermaye, yerel politik dengelere, istikrara ve yaratılabileceği karışıklıklara bakmadan kısa vadeli hareketlerle ekonomilere hızla giriyor, çıkıyor ve Türkiye'de 5 Nisan krizinde, Meksika krizinde olduğu gibi büyük kargaşa yaratıyordu. Bu sermayenin gücünün artmasının en önemli yansıması, yerel düzeyde seçilmiş hükümetlerin ve Merkez Bankalarının ekonomi üzerinde etkilerini azaltmak böylece de ulusal egemenliği ve demokrasiyi aşındırmak oluyordu.

Yukarıdaki manzaraya bir de mali sermayenin artan etkisini ekleyince görüntünün çok tehlikeli bir şekilde 1800'lü yılların sonuna benzediğine işaret ederek bitirmek istiyorum

19.yüzyılın ikinci yarısında ama esas olarak son 10 yılında sermayenin dolaşımı serbest idi, o zaman da zaman ve mekan kavramlarında köklü değişimler yaratan ve haberleşme/ulaşımı ve üretimi etkileyen bir teknolojik devrim yaşanıyor. Dünyaya ekonomisinin yeni alanları sermayenin dolaşımına açıyordu, İngiliz hegemonyası geriler ABD, Almanya ve Japonya yükselirken, yani global bir liderlik sorunu ortaya çıkarken gelişmiş ülkeler dünyayı paylaşıyor ve aralarındaki rekabet artıyordu. Bilindiği gibi süreç 1900'lerin başında bir dizi büyük felaketle sonlandı. İki dünya savaşı arasındaki dönemde sermayenin dolaşımındaki serbestlik kalktı, uluslararası ticaretin devreleri koptu. Diğer bir deyişle globalleşme eğilimi geri çevrildi.

Şimdi benzer gelişmeleri, bir ileri düzlemde ve çok hızla yaşıyoruz. Böyle bir ortamda ülke ekonomisinde seçilmiş hükümetlerin denetimini azaltmak, ekonomiyi globalleşmenin etkileri karşısında korumasız bırakmanın bir felakete yol açacağına bilincinde olmak gerekir.

İnsanlar kendi tarihlerinin kendileri yaparlar. Aynı mantıkla bu globalleşme ve yeni dünya düzeni süreçlerine yaklaşım tarihin, kürenin çoğunluğunu oluşturan çalışanların çıkarına yapılması için ekonomiye ve politikaya müdahale etmenin yollarını aramak ve bulmak gerekir.

**küreselleşme
ve yeni dünya
düzeninin en
önemli
özelliklerinden
biri de mali
sermayenin
olağanüstü
ölçüde artan
gücünü ve
ortaya çıkan
yeni sınıf
şekillenmesiydi**

Sendika bizim anamız

Evde çalışan ve sokak satıcısı kadınları örgütleyen dünyanın ilk sendikası SEWA'nın başkanı Ela Bhatt bir gösteride

22

Kamu çalışanlarının ücretlerini dondurma girişimleri son bulsun... Herkese toplu pazarlık hakkı... Kamu işletmelerinin özelleştirilmesi ve kapatılması programına son verilsin... Çalışma hakkı güvence altına alınsın... Köklü bir toprak reformu yapılsın... Kadınlar üzerindeki toplumsal, ekonomik ve cinsel baskılar sona ersin... Bilimsel, demokratik ve laik bir eğitim programı ve parasız eğitim hakkı...

Talepler çok tanıdık; tüm emekçi kesimlerin en acil taleplerinin ortak bir demokrasi programı çerçevesinde yükseltilmesini mümkün ve gerekli kılan saldırı programı da öyle... Sayıları 50'yi aşan sendika ve emekçi örgütünü biraraya getiren bu ortak platform Türkiye'de değil, Bombay'da, Yeni Delhi'de, Kalküta'da; yani bir kıta kadar büyük, bir kıta kadar kalabalık ve bir kıta kadar çok çelişkiyi barındıran bir ülkede, Hindistan'da.

Dünyanın tüm parçalarındaki emekçilerin taleplerinin büyük bir hızla birbirine yakınlaşıyor ve bu taleplerden oluşan programlar, evrenselleşen örgütlenme biçimleri aracılığıyla temsil ediliyor. Hindistan'a bu yüzden de bakmak gerek.

Ulusal Kongre ya da Ortak Platformlar

Hindistan hükümetinin IMF ve Dünya Bankası'yla işbirliği içinde uygulamaya koyduğu saldırı

programının özü özelleştirme, ücretleri dondurma ve yabancı sermayenin teşviki gibi unsurlardan oluşuyordu. IMF ve Dünya Bankası programlarını reddeden işçi hareketi tepkisini 1991, 1992 ve 1993'de yapılan ve milyonlarca emekçiyi kapsayan üç genel grevle ifade etti. Sonsuz çelişki-lerle bölünmüş Hindistan emekçilerinin, milyonlarca işçiyi kapsayan genel grevler örgütleyebilmesini ve acil taleplerini 17 maddelik bir demokrasi programı çerçevesinde birleştiren ise, tüm emekçi örgütlerini kapsayan ortak sendikal platform: Ulusal Kongre.

"Kongre" Hindistan'daki tüm işçi sendika genel merkezleri, işkolu federasyonları, bağımsız sendikalar, kadın, gençlik, öğrenci ve köylü derneklerinin katılımıyla oluşuyor. Genel grevler merkezi biçimde örgütleniyor. Farklı siyasal görüşlerden sendika ve emekçi örgütlenmelerinin eşit oyla katıldığı kongre, çeşitli politik konularda ortak eylemleri olanaklı kılan ortak bir organ niteliği taşıyor.

Hindistan sendikalarının oluşturduğu ortak platformun, ardarda yaptığı genel grevlerle neyi başarmış olduğunu anlayabilmek için, Hindistan işçi sınıfına daha yakından bakmak gerekiyor:

Hindistan toplumu gibi işçi sınıfı da, bölünmüş ve parçalanmış milyonlarca emekçiyi kapsıyor. Sanayide çalışanlar arasında büyük ve küçük firma işçileri, geçici ve sürekli işçiler, yazılı ve sözel anlaşmalara tabi işçiler, vasıflı ve vasıfsız emekçiler, eğitilmiş ve eğitimsizler, topraklı ve topraksız ücretliler gibi çok önemli ayrımlar var. Üstelik bütün bu kesimler, "yüksek ve düşük kast" mensubu olmak ve cinsiyet gibi, Hindistan toplumunu belirleyen iki unsur tarafından bir kez daha bölünüyor. Diğer yandan "bağımlı emekçi" kategorisi, son derece yaygın. Bağımlı işçilik, 1976 yılında yasal olarak ortadan kaldırılmasına karşın, tarımda ve inşaat sektöründe önemli bir emek kaynağı. Bağımlılığa yolaçan kırsal üretim borçlarının bir türlü ödene-memesi, kuşaktan kuşağa devreden bir kölelik ilişkisine neden oluyor.

Hindistan'da 14 yaşın altındaki çocuklar da bağımlı işçiler gibi, bir başka alt-proleterler kümesi oluşturan bir emekçi kategorisi. 1990'lardaki genel grevlerin önemli bileşenlerinden olan kadın işçiler,

düşük ücretli örgütsüz sanayi sektörleri ile kimya-sigara gibi sanayilerde çalıştırılmalarına karşın, geleneksel sendikal hareketin kadınları ya görmezden geliyor ya da ekonomik durgunluk dönemlerinde kadınların öncelikle işten çıkarılması konusunda aktif işbirliği yapıyorlar.

Bölünmeden Birliğe...

1980 yılında, Hindistan Komünist Partisi'nin bağdaştığı ve ülkenin en büyük sendikal merkezi olan CITU'nun (Hindistan Merkezi Sendikalar Birliği) önderi Ranadive, ülkesindeki geleneksel sendikal hareketin krizini, küçük işletmelerde istihdam edilen örgütsüz emeğin, örgütlü işçi sınıfının gücünü tehdit etmesiyle açıklıyor ve sendikaların büyük işletmeler dışındaki emekçileri örgütlemek konusunda hiçbir şey yapmadıklarını söylüyordu.

Bu sendika önderinin verdiği çarpıcı bir örnek de vardı: CITU'nun, Tamil Nadu'da şeker değirmeni işçilerinin çıkarlarını korumak için başlattığı grev, işçilerin taleplerinin küçük şeker üreticilerinin talepleriyle birleştirilememesi nedeniyle başarısızlıkla sonuçlanmış; yerel plantasyonların denetimini de ellerinde bulunduran değirmen sahipleri, çiftçileri işçilere karşı kullanmayı başarmışlardı.

Ranadive, sendikal hareketin "politika" krizinin ise "Olağanüstü Hal" ilanı karşısındaki tutumla resmedildiği kanısındaydı. Sendikalar kendilerini demokratik hareketin bir parçası haline getirememiş; kadınların, kabilelerin, köylülerin ve işçi sınıfının "en alttaki" kesimlerinin çıkarlarıyla birleşememişlerdi. CITU'nun Olağanüstü Hal ilanı karşısındaki tutumu ise, sessizce boyun eğmek olmuştur.

1980'li yılların başında, Hindistan'daki geleneksel sendikal hareket, bütünsel bir krizle yüzyüzeydi. Geleneksel sendikaların en önemli ortak paydası, ekonomik protestolar için yasal endüstriyel ilişkiler zeminini, politik protestolar içinse yasal partileri ve seçimleri temel almalarıydı. Bu iki düzlemde gelişen alışlageldik protesto biçimleri ise, bağımsız sınıf eylemini yeşertecek bir bilincin hazırlayıcısı olmaktan son derece uzaktılar. Diğer yandan, Hindistan toplumunun en alttakilerini oluşturan kadınlar ile "düşük" kast, kabile ve etnik grup mensupları da geleneksel olarak kendilerine dayatılan ayrımcılığa yönelik büyük bir öfke duyuyorlar: ancak işçi hareketiyle birleşememenin sonucunda, başarısız şiddet patlamalarıyla çalkalanıyorlardı.

Ancak bu ortamda bile, gelecek yıllardaki birleşme eğiliminin ipuçlarını bulmak mümkündür.

"Dağlar Ve Ormanlar Hareketi"

80'lerde Hindistan işçi hareketi üç temel eğilim yarattı. Bunlardan birincisi, geleneksel sendikalar önderliği reddeden ve "ortak eylem komiteleri" tarafından ardarda gerçekleştirilen sektör, kent ya da ülke çapındaki grev dalgaları oldu. İkincisi, geleneksel sendikal önderliğin çeşitli görüşlerden işçi önderleri tarafından sarsılmasına paralel olarak, kütle eylemleri, geleneksel yasallık zeminiyle bağlarını koparan fiili bir çizgide ilerledi. Üçüncüsü, işçilerin yönettiği bağımsız sendikaların doğuşuyla birlikte, sendikaların sektör, kent ya da ülke düzeyinde diğer emekçi ve ezilen kesimlerle ortak eylem programları yürütmeye başlamaları oldu.

Hindistan sendikalarının ekonomik mücadeleyle genel toplumsal düzleme sıçratma eğilimi 1982'de, 250 bin tekstil işçisinin 9 ay sürdürdüğü Bombay grevinin ardından güçlenmeye başladı. Grev, basıncı endüstriyel ilişkiler sistemini olduğu kadar, devlet destekli sendikal yapıyı da hedefliyordu. Üretkenlikteki artışa karşın gerçek ücretlerin düşmesi ve yeni teknoloji kullanımının yarattığı iş yoğunlaşması ve artan iş kazalarının başlattığı grev, işçilerin toplu pazarlık yapısı ve sürecine müdahale etme konusundaki önemli bir girişimliydi.

Bombay grevinde yaşananlar aslında tarihsel bir hatırlamadır ve insan bazen, örneğin Yeraltı Maden-İş'in Aşkale ve Yeniçeltek deneyimlerini anlamak için Bombay'ı öğrenmek zorunda kalabilir. Bombay Grevi sırasında, köylere giden tekstil işçileri, buralarda grevle dayanışma gösterileri ve grev için hasat kaldırma kampanyaları düzenlediler. Dayanışmayı yükseltmek üzere örgütlenen yerleşim birimi komitelerindeki köylüler ise greve, sadece aile yükümlülüklerinden dolayı değil, sahip oldukları ya da ileride sahip olmayı umdukları işlerin korunmasının, grevin başarısına bağlı olduğunu düşündükleri için sahip çıktılar. Grevin sonunda düzenli, geçici ve sözleşmesiz işçiler arasındaki ücret farkları azaltıldı. Ön saflarında geçici ve sözleşmesiz işçilerin bulunduğu direniş, taban inisiyatifi ve birliğinin görülmemiş bir örneğini sergiledi.

Bombay grevi benzeri direnişlerden, yeni emekçi örgütlenme formları doğdu. Bunlara bir örnek BCKU, Bihar Kömür İşçileri Sendikası'dır. Sendikadan çok, bir hareketi andıran bu emekçi örgütlenmesi, yerel kabilelere mensup emekçileri olduğu kadar göçmen işçileri de örgütlemekte ve köylülerin toplumsal özgürlük ve bölgesel özerklik taleplerini dile getiren "Ormanlar ve Dağlar Hareketi"nin (Jharkand Mukti Morcha) çekirdeğidir. JMM, kabileci ve bölgeci bir hareket değil, Hindistan'ın mineral yataklarını barındıran doğu Bihar ve komşu bölgelerinde egemen olan kaba baskı, sömürü ve talana karşı kitlesel ve sosyalist bir muhalefet hareketidir. BCKU'nun kendisi ise, bölgedeki sömürü ve baskıları yürüten şirket-aracı-politik partiler devlet şebekesinin bir parçası olan sendikalara karşı muhalefetin içinden kurulmuştur.

Bölgedeki sömürücülerin, işçileri denetlemek amacıyla her türlü ayrımı körüklediğini gören maddelerin, İngiliz ve Hintli zalimlere karşı sivil mücadeleye geleneği bulunan yerel kabilelerle ittifakı, yeni bir emekçi örgütlenmesinin zeminini oluşturmuştur. BCKU'nun bağımsızlığı geleneksel sendikaların sanayi-dışı işçileri örgütlemekteki yetersizliğinin bir simgesi ise, JMM'nun gelişimi de geleneksel partilerin toplumun en ezilmiş kesimlerinin çıkarlarını korumadaki yetersizliklerinin bir işaretidir. Sendikal hiyerarşinin olmadığı ve yöneticilerin her an geri çağrılabilirdiği BCKU'nun demokratik iç yapısı, bu örgütlenmeyi tüm emekçilere açık ve üyelerinin dinamik talep ve inisiyatifi yansıtır hale getirmektedir.

Aşkale ve Yeniçeltek direnişlerini anlamak için Bombay'ı öğrenmek zorunda kalabilirsiniz...

BCKU, Hindistan işçi hareketinin dünya işçi sınıfı hareketine yaptığı özgün katkılardan birisidir. İşçi hareketinin ekonomik, politik ve toplumsal mücadele düzlemleri arasındaki bütünleşmenin merkezini oluşturduğu bu örgütlenme biçimi, sendikaların geleneksel olarak örgütlü işçiler dışındaki emekçi kesimlere ulaşabilmelerinin araçlarından birisini oluşturmaktadır.

Nitekim, Bombay'daki 15 bin genel hizmet işçisini kapsayan Tüm Çalışanlar Sendikası (Sarva Shramik Sangh) ve 4 bin mühendislik şirketi işçisini örgütleyen Kamani Çalışanlar Sendikası, Hindistan'daki sendikal hareketin önündeki en önemli sorunlardan birisi olan kayıtlı ve kayıtsız işçiler arasındaki ayrımı aşan dayanışma pratiklerinin gelişimine önemli katkılarda bulunan sendikal örgütlenmelerdir. Hem sürekli hem de sözleşmeli işçilere açık olan Sarva, birçok küçük işletmenin yanında, Bombay'ın dış çemberinde faaliyette bulunan kadın tuzla işçilerini de örgütlemektedir. Gelirlerinin önemli bir bölümünü grev fonunda toplayan Sarva, "düşük" kast mensuplarına yönelik bir katliama karşı protesto grevi düzenleyen Bombay'daki tek sendika olmuştur.

Tüm sendikal görevlilerin doğrudan seçildiği Kamani Çalışanlar Sendikası ise, örgütlü olduğu işyerlerinin dışında gelişen yerel mücadelelere katılmakta, devlet çiftliklerindeki işçilerle dayanışma eylemleri düzenlemektedir. Topraksız köylüler Bombay'a yürüdüklerinde işçiler, öğlen yemeklerini onlara vermiş ve sendika, kırsal üreticilerle emekçi tüketiciler arasında "sınıf mücadelesi düzleminde bir işbirliği" yaratmak amacıyla, işçi kooperatifleri kurmaya çalışmıştır. Hem Sarva hem de Kamani sendikaları, 50 sendika ve 1 milyonu aşkın işçiyi barındıran ve kamu işçilerinin ülke çapında gerçekleştirdiği grevin ardından kurulan "Maharashtra İşçiler, Ücretliler ve Kırsal Emekçiler Konfederasyonu"na üyeler. Hindistan'daki en sınıf merkezli, bağımsız ve kitlesel ittifak niteliğini taşıyan Konfederasyon, Emekçi Düşüncesi (Shramik Vichar) isimli bir de bağımsız günlük işçi gazetesi yayınlıyor ve Lal Nishan isimli sosyalist bir politik partiyle araçsalcı olmayan "koordinatif" bir ilişki içinde bulunuyor.

Hindistan işçi hareketinin yarattığı "toplumsal hareket sendikacılığı"nın en önemli kazanımlarından birisi ise kadınlar. Hindistan kadın hareketi, kadınların toprak, ücretler ve özgürlük temelinde yürüttükleri mücadele etrafında biraraya gelen kadın örgütlenmeleri üzerinden şekillendi. "Dağlar ve Ormanlar Hareketi"nin de en özgün parçalarından birisini oluşturan hareket, kadınların özgül sorunları etrafında yoğunlaşırken daha geniş emekçi mücadeleleriyle de bütünleşme yeteneği sergilemektedir. Yoksul kadınların, işverenlere ve onların araçlarına karşı kurdukları ve ciddi polis baskısı

karşısında önemli dayanışma ve örgütlenme pratikleri geliştirdikleri kadın örgütlenmelerinin, bağımsız sendikal hareketle ilişkilerini ise Pune kentindeki belediye temizlik işçisi kadınların bir sözü özetlemektedir: "Sendika bizim anamızdır".

Hindistan işçi hareketi içinde boyveren irili ufaklı bağımsız sendikal deneyimler, birçok az gelişmiş ülkede örneği görülen "toplumsal hareket sendikacılığı"nın, bin yıllık kan davaları ve her türden çelişkiyle bölünmüş bir ülkedeki öyküsünü yansıtmaktadır. Yeni Hindistan sendikalarının, emekçileri her açıdan parçalayan çelişkiler karşısındaki en somut başarısının, giderek işçi sınıfının en kitlesel parçaları haline gelen büyük işletme dışı çalışanlar ve kadınları örgütlenme konusundaki yönelimi olduğu görülmektedir. Hindistan'daki çeşitli emekçi kesimlerin yani, köylülerin, kadınların ve diğer ezilenlerin, işçi sınıfı mücadelesini bir bütün olarak algılayan işçi örgütleriyle kurdukları ilişkiler ve ortak mücadeleler ise, bu uçsuz bucaksız ülkedeki gerçek politika zeminlerini oluşturmaktadır.

Kaynaklar

Peter Waterman, "Seeing the Straus; Riding the Whirlwind: Reflections on Unions and Popular Movements in India", Journal of Contemporary Asia, cilt 12.

R. Munck, *The New International Labour Studies*.

TÜBA, 19 Temmuz 1993.

Mahin
Memor
Uyan

PARÇA, PARÇA... BIRIKTIRE...

BIRIKTIRE... 150.000 TL.

İSTEME ADRESİ: ATILLA YEŞİL
Mis Sk. No: 10/4 Beyoğlu/İSTANBUL
TEL: 244 29 89 FAX: 244 49 40
BANKA HESAP NO: T. İş Bankası.
Cağaloğlu Şubesi. 1095 0397396

Kitap istekleriniz, banka dekontunu bize ulaştırdığınızda adresinize postalanacaktır. 10 kitabın üzerindeki isteklerde %25 indirim yapılır.

YÖN'ün çıkışını izleyen tepkiler Yön'ün gerçek zeminine oturacağını gösteriyor. YÖN, sendikal hareketteki devrimci inisiyatiflerin bir kürsüsü olarak görülüyor, bu alandaki devrimciler Yön'ü etkili bir araç haline getirmeye çalışıyorlar. Bunlar olumlu... Görünüşe bakılırsa arkası da gelecek...

Tepkilerin bazıları ise, YÖN'e, sahip olmadığı amaçlar ve niyetler yükleyerek, boğucu ve kısır bir polemik atmosferine çekmeyi hedefliyordu. Yön'ün gerçekte ne olup ne olmadığını anlaşılması için Yön'ün kendisine bakmak yeterli.

YÖN, işçi sınıfı hareketi içinde, sınıf ve kitle sendikal anlayışıyla davranan, hareketin krizinin ancak militan kitle mücadelesiyle aşılabileceğine inanan ve emekçilerin gereksindiği devrimci bir hareketin böylesi mücadeleler içerisinde yaratılabileceğini savunan devrimcilerin yayın çalışmasıdır.

Elbette işçi sınıfının politik örgütlenmesini, tek başına işçilerin kitlesel eyleminden ve sendikal mücadele içinde geliştirmek mümkün değildir. Ama köklerini işçi sınıfının militan mücadelesinden almayan bir politik örgütlenme de toplumsal devrimin gereksindiği zengin damarlara sahip olamayacaktır. Dolayısıyla devrimci bir işçi hareketini yaratılması, bugün devrimci hareketi yaratma sürecinin temel görevlerindedir.

YÖN, işçi sınıfı hareketi içinde devrimci bir yenilenmeyi temsil eden inisiyatiflerin devrimci bir çizgi halinde örgütlenmesine katkı sağlamak amacıyla yayınlanmaktadır. Bu çerçevede içinde Yön, genişlemeye ve gelişmeye açık bir girişimdir.

YÖN, politik örgütlenme sürecinin; işçi sınıfı hareketini ve diğer toplumsal muhalefet hareketlerini derinleştirme ve zenginleştirme çabası içinde, toplumsal muhalefeti devrimci bir çizgide bütünleştirmeyi hedefleyen bir mücadele pratiğinden geliştirilmesi gerektiği inancıyla yayınlanmaktadır.

YÖN, bu görevin, mücadelenin çeşitli alanlarını birbirinden kopararak yerine getirilemeyeceği; gerçek toplumsal çatışma dışında soyut bir politik alanın da bulunmadığı saptamasından hareketle yayınlanıyor. Anlaşılabilirliği gibi YÖN, işçi sınıfının örgütlenmesi sorununu salt sendikal bir mesele olarak alan, bu düzeyi ekonomik-demokratik mücadeleyle sınırlayıp; toplumsal mücadelelerin dışında uhrevi bir "politik alan" yaratan tutumları paylaşmamaktadır.

Toplumsal mücadelelerin, dünya çapında, giderek daha karmaşık sorunlarla karşı karşıya kaldığı bir dönemde, kendisini sınıf mücadelesi zemininde tanımlamayanların hangi yöne gideceği bilinmez ama, YÖN daima işçi sınıfı hareketi içinde ve hareketin devrimci tarafında yayınına sürdürecektir.

Sınıf Hareketinde YÖN

Aylık Dergi

Sahibi ve Sorumlu Yazışmaları Müdürü: Tufan Sertlek

Yayın Kurulu: İsmet AKTAŞ, Şenol ALTUNSOY, İlknur BİROL, Alparslan ERTÜRK, Ali ÇERKEZOĞLU, Doğan HALİS, Mehmet TOK, Çetin UYGUR

Adres: İstiklal Cad. Mis Sk. 20/8 Beyoğlu, İst. **Tel:** 0-212-293 51 62

Abone: Altı aylık 300 bin TL. Yıllık 600 bin TL. Nürit dışı yıllık 100 DM

Banka Hesap No: Tufan SERTLEK, TC Ziraat Bankası Çemberlitaş Şb. 0 924 0003 0003 9608 562

Basıldığı Yer: Egemen Matbaacılık Yay. Tic. Ltd. Şti Tel: 029 07 10